

KÄDELLÄ KERTOEN

Haastattelututkimus kosketuksesta opettajan työkaluna puhallinsoitinten instrumenttiopetuksessa

Seminaarityö

Kevät 2021

Opettajan pedagogiset opinnot

Tampereen yliopisto

Iines Kiuru

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia/ Puhaltimien,
lyömäsoitinten ja harpun aineryhmä/ Kirjallinen työ

TIIVISTELMÄ

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi	Sivumäärä
Kädellä kertoen. Haastattelututkimus kosketuksesta opettajan työkaluna puhallinsoitinten instrumenttiopetuksessa.	45
Tekijän nimi	Lukukausi
Ines Kiuru	Kevät 2021
Aineryhmän nimi	
Puhaltimien, lyömäsoitinten ja harpun aineryhmä	
<p>Seminaarityössäni tutkin kosketuksen käyttöä ja siihen suhtautumista puhallininstrumenttiopetuksessa Suomessa. Käytän tiedon lähteinä kosketusta ja kehollisuutta käsittelevää aikaisempaa tutkimusta ja tieteellistä kirjallisuutta sekä neljää puhallininstrumenttiopettajan haastattelua.</p> <p>Toteutin tutkimuksen käyttämällä puolistrukturoitua haastattelua. Toteutin neljä haastattelua tammi–helmikuussa 2021 videopuhelujen välityksellä. Pyrin etsimään syitä yksittäisten instrumenttiopettajien muodostamiin käsityksiin ja tapoihin, ja pohdin, onko haastatteluista saatava tieto yhteneväistä vai eriävää kosketusta käsittelevän aikaisemman tutkimuksen kanssa. Arvioin instrumenttiopetuksen nykyistä ja mennyttä arvomaailmaa, tapakulttuuria ja asenneilmapiiriä ja niiden vaikutusta kosketukseen. Etsin puhallininstrumenttiopetukselle ominaisia ja kenties erityislaatuisia piirteitä ja tutkin niiden suhdetta kosketukseen.</p> <p>Haastattelujen sekä taustakirjallisuuden perusteella tulin tulokseen, että kosketuksesta on paljon hyötyä puhallininstrumenttiopetuksessa. Kosketustavat ja siihen kohdistuvat asenteet ja uskomukset ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana suomalaisessa yhteiskunnassa, ja muutos näkyy myös instrumenttiopetuksessa. Kehon osallisuus opetuksessa on noussut tärkeäksi, ja sitä huomioidaan ja arvostetaan yhä enemmän. Opettajan suhtautuminen ja käytänteet kosketuksen suhteen jatkavat muovautumistaan läpi opetusuran. Kosketus on erilaista riippuen oppilaasta ja tilanteesta. Turvallisen ympäristön takaamiseksi opetuksessa käytetään oppilaan kehonkielen ja tunnetilan vaistoamista, sanallistamista sekä luvan kysymistä.</p> <p>Tutkimukseni on ensimmäinen kosketuksen puhallininstrumenttipedagogiikkaan yhdistävä työ, ja se laajentaa kosketuksen suomalaista tutkimusta omalla pienellä osallaan. Jokaisen puhallinpedagogin tulisi pohtia omia kosketuskäytäntöjään, ja siihen tämä seminaarityö on oiva väline.</p>	
Hakusanat	
kosketus, kehollisuus, puhallinsoitin, instrumenttiopetus, haastattelu	
Tutkielma on tarkistettu plagiaatintarkastusjärjestelmällä	
Tarkastettu 21.5.2021	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	MITÄ ON KOSKETUS?	6
2.1	Kosketuksen fysiologiset perusteet	6
2.2	Filosofisia lähestymistapoja kosketukseen.....	7
2.2.1	Kosketuksen vastavuoroisuus	7
2.2.2	Kehomieli	8
2.3	Kulttuuriympäristö	9
2.4	Kehon arvostus ja kosketukseen kuuluva hierarkia	11
3	KOSKETUS INSTRUMENTTIOPETUKSESSA.....	13
3.1	Kosketus työssä.....	13
3.2	Rauhoittava ja hyväksyvä kosketus.....	15
3.3	Ergonomian opetus.....	17
3.4	Teknologian vaikutus kosketukseen.....	17
4	TUTKIMUSASETELMA.....	19
4.1	Tutkimustehtävä.....	19
4.2	Menetelmä.....	19
4.3	Haastattelututkimukset eettinen pohdinta	20
5	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN POHDINTA.....	23
5.1	Suhtautuminen kosketukseen	23
5.2	Keskustelu kosketuksen väärinkäytöksistä	28
5.3	Kosketuksen sanallistaminen ja luvan kysyminen	29
5.4	Kosketus on yksilöllistä ja tilanteesta riippuvaa	31
5.5	Kosketus vahvistaa ihmisten välistä suhdetta	35
5.6	Kosketus työvälineenä sisällöllisten asioiden opetuksessa	37
6	PÄÄTÄNTÄ.....	41
	LÄHTEET.....	43
	LIITE.....	45

1 JOHDANTO

Kun olen muusikkokollegoideni seurassa maininnut kirjoittavani pedagogista työtä kosketuksesta instrumenttiopetuksessa, ihmisten silmät ovat kirkastuneet ja monet ovat halunneet jakaa omia kokemuksiaan. Olen kuullut opettajista, jotka pitävät pitkän välimatkan opiskelijaan ja välttelevät kosketusta äärimmäisyyksiin asti, esimerkiksi käyttämällä soitinkoteloaan mieluummin kuin käsiään auttaessaan opiskelijaa hengityksen kohdistamisessa. Olen kuullut jo olemuksellaan maailmaa halaavista ”varaäideistä”, jotka ottavat pienet ja isommatkin oppilaat syleilyyn, eivätkä pelkää ohjata opetusta käsillään. Ikävä kyllä kosketuksesta on myös paljon harmillisia kokemuksia, jotka ovat jääneet pitkään elämään soittajan kehoon ja soittotapaan. Kosketuksesta puhuttaessa ei voi sivuuttaa lukuisia väärinkäytöksiä, ahdistelua ja kipua, joita se on monissa soittotunneilla ja niiden ulkopuolella aiheuttanut.

Tämän kirjallisen työn tarkoituksena on pohtia, mitä kosketus on, miten yhteiskunnassamme elävä kosketuskulttuuri heijastuu soittotunnille, ja etsiä hyviä käytänteitä kosketukseen instrumenttiopetuksen tulevaisuuteen. Olen klarinetisti, joten keskitän oman tutkimukseni puhallinsoitinten instrumenttiopetukseen, sillä tunnen sen itse parhaiten. Kosketuksella on suuria kulttuurisia eroja, joten on syytä myös tarkentaa, että tutkimukseni keskittyy suomalaiseen kulttuuriin, joskin sivuan työn edetessä myös muiden kulttuurien kosketustapoja.

Tätä kirjallista työtä varten olen perehtynyt kosketusta ja kehoa käsittelevään kirjallisuuteen ja tutkimukseen, joiden perusteella pohdin kosketusta ilmiönä ja vertailen sitä omiin kokemuksiini oppilaana, opiskelijana, muusikkona ja itse opettajana. Olen kulkenut suomalaisittain tyypillisen tien musiikkiopistosta ammattiopintoihin, ja omassa instrumenttiopetuksessani kosketusta on ollut varsin vähän. Toisinaan opettaja on saattanut ohjata kättä oikeaan asentoon tai halata tärkeän konsertin jälkeen. Minulle on ollut vieras ajatus, että kosketusta käytettäisiin esimerkiksi opettajan ja oppilaan välisen suhteen ja luottamuksen syventämiseen tai esiintymisjännityksen helpottamiseen. Nyt kun pääsen itse vaikuttamaan oppilaiden elämään, etsin näitä taitoja.

Jotta saan erilaisten näkemysten kirjon, olen haastatellut neljää suomalaista puhallininstrumenttiopettajaa. Heidän haastattelunsa antavat tietoa kosketuksen käytöstä ja siihen suhtautumisesta viimeisten vuosikymmenten ajalta nykyhetkeen asti. Näiden haastattelujen sekä kosketusta käsittelevän tutkimuksen ja kirjallisuuden avulla pyrin kertomaan suomalaisen puhallininstrumenttiopetuksen tarinaa kosketuksen parissa. Pohdin, mikä on näkemykseni siitä, miten soittotunneilla tulisi suhtautua kosketukseen ja mikä on instrumenttiopettajan rooli oppilaan tukemisessa kosketuksen avulla.

Lähden tutkimaan kosketuksen olemusta toisessa luvussa, jossa tuon esiin fysiologisia perusteita sekä filosofisia näkökulmia kosketukseen. Tarkastelen kulttuuriympäristömme vaikutusta sekä yhteisömme sanelemia sääntöjä ja hierarkiaa. Kolmannessa luvussa keskityn pohtimaan instrumenttiopetuksessa esiintyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat kosketukseen. Neljäs luku alustaa haastattelututkimukseni ja viidennessä luvussa käyn haastatteluja läpi eri teemojen valossa. Hyödynnän haastattelujen analysoinnissa kosketuksen ja kehollisuuden tutkimusta, jota olen esitellyt aikaisemmissa luvuissa. Päätäntöluvussa kokoan yhteen tutkielman keskeiset ajatukset.

2 MITÄ ON KOSKETUS?

Jokaisella on vahva arkikäsitys siitä, mitä kosketus on, sillä se on merkittävä osa ihmisten kokemusmaailmaa ja elämää. Kosketuksen tarkka määrittely vaatii kuitenkin laajaa pohdintaa yksilötasolta yhteisöön. Tässä luvussa tuon esille erilaisia näkökulmia kosketukseen. Pohdin, mitkä seikat vaikuttavat kosketuksemme käyttöön Suomessa nykypäivänä, ja mihin suuntaan koskettaminen on kehittymässä.

2.1 Kosketuksen fysiologiset perusteet

Kosketus on monimutkainen tapahtuma ihmisen kehossa. Merkittävin aisti kosketuksen havainnoinnissa on tuntoaisti. Ihossa olevat hermopäätteet havaitsevat erilaisia aistimuksia kuten kosketusta, lämpötilaa, pehmeyttä, terävyyttä, kipua ja kehon asentoja. Eri aistimuksia havaitsevat eri reseptorit, joiden sijainti ja määrä kehossa vaihtelevat (Styrman & Torniainen 2018, 42–49). Ärsyke aktivoi reseptorin, joka lähettää impulssin selkäydinhermon kautta aivoihin (Ilmoniemi, 2001). Aivoissa tuntoaisti on keskittynyt aistiaivokuorella päälaenlohkoon (Nummenmaa 2019, 43). Ihmisen tuntoaisti kehittyi valmiiksi kuuden ja kahdeksan viikon ikäisellä alkiolla (Gothóni 2012, 52) ja on siten varhaisin toimiva aisti (Holler 2002, 15). Kosketus on siis ensimmäisiä havaitsemiamme asioita, joka tutustuttaa meitä ympäröivään maailmaan.

Kosketus on universaali ilmiö kaikissa kulttuureissa ja suurimmassa osassa eläinlajeja (Field 2014, 7). Kosketus on viestintäväline, jota käyttävät jo vastasyntynyt lapsi ja vanhempi osoittamaan kiintymystä toisiinsa (Nummenmaa & Hari 2017, 43). Fyysinen kontakti on elintärkeä pienelle lapselle. Hellä kosketus edistää kasvua edistävien hormonien vapautumista sekä vaikuttaa parasympaattiseen hermostoon rauhoittaen ihmistä. Sen sijaan vahingoittava kosketus altistaa haitallisille stressihormoneille. (Kinnunen 2013, 18–20.) Näin ollen kosketuskokemukset jo varhaisessa lapsuudessa vaikuttavat meihin valtavasti ja kantavat läpi elämän. Käsitsemme kosketuksesta muokkautuvat jo heti elämämme alussa, minkä vuoksi hellivä kosketus on lapselle

tärkeää. Hellivää kosketusta varhaislapsuudesta asti saanut oppilas voi hyötyä myös soittotunnilla rauhoittavasta kosketuksesta, sillä hänen kokemuksensa tukevat kosketuksen rauhoittavaa vaikutusta. Kosketukseen tottumattomalle oppilaalle kosketus voi aiheuttaa hämmennystä ja tehdä tilanteesta stressaavan, vaikka opettaja olisi pyrkinyt rauhoittamaan oppilasta kosketuksellaan.

2.2 Filosofisia lähestymistapoja kosketukseen

Kosketus tuo meidät yhteen ja on yhteisön tärkeä rakentaja. Toisaalta se sulkee ihmisen kehon rajojen sisälle. Kulttuurihistorioitsija Constance Classen kuvailee kosketuksen olevan kokemustemme ydin itsestämme ja maailmasta (Classen 2012, xi). Mitä olisi ihmisenä oleminen tai toimiminen ilman kosketusta? Kosketus on mukana kaikessa, sitä ilman ei voi olla. Tuntoaisti on lakkaamaton kertoja, joka muokkaa yksilön käsitystä sisäisestä ja ulkoisesta maailmasta. Myös kieleemme kertoo, että ymmärryksemme ja tunteemme ovat kiinteästi yhteydessä tuntoaistiin. Käsitämme, eli ymmärrämme käsillä. Tai asia herättää meissä tunnereaktion, eli koskettaa. Tässä luvussa pohdin kosketusta ja sen luomaa yhteyttä ihmisiin, sekä kehollista kokemusta osana minuutta. Kosketus ja tuntoaisti ovat kiinteästi läsnä joka hetkessä, myös instrumenttiopetuksessa. Siksi instrumenttiopettajan on tärkeää ymmärtää kosketuksen vaikutus eri näkökulmista.

2.2.1 Kosketuksen vastavuoroisuus

Toiseen ei voi koskea tulematta itse kosketetuksi, kosketus on väistämättä vastavuoroista. Kosketus luo yhteyden ihmisten välille ja välittää tietoa ja tunnetilaa. Kosketus ilmaisee toiselle, että on valmis altistamaan oman ihonsa ja kehonsa toiselle. Erin Manningin (2007) mukaan kosketus ei voi läpäistä pintaa syvemmälle ja on siten aina kurotus ja yritys toiseen, joka on erillinen itsestä (Manning 2007, 9). Näin ollen kosketus on aina henkilökohtaista, eikä samaa kokemusta voi täysin jakaa toisen kanssa. Instrumenttiopettajan soittamisen kehollista kokemusta ei voi siirtää kosketuksella suoraan oppilaaseen, mutta kosketus voi toimia kehollisen kokemuksen kuilua ylittävänä siltana.

Filosofi Jaana Parviaisen (2006) mukaan minuus ja toiseus tulevat esille koskettaessa ja kosketettuna. Koskiessani toista ymmärrän hänen olevan kosketettu, vaikka koen kosketuksen vain omalta osaltani. Samassa tapahtumassa minun kosketuksestani syntyy toiselle kokemus, ja toisen kosketuksesta syntyy minulle kokemus. Kosketuksessa ihminen on minä ja toinen samanaikaisesti. Oma toiseutemme auttaa ymmärtämään muiden toiseutta. (Parviainen 2006, 151–154.) Omat kokemuksemme ja tuntemuksemme kosketuksesta auttavat meitä kuvittelemaan, miltä kosketus tuntuu toisesta. Emme kuitenkaan voi asettua täysin toisen maailmaan ja ymmärrykseen. Kosketuksen kokemukseen vaikuttaa valtava määrä koko elämän mittaisia tapahtumia ja ajatuksia, jotka kumpuavat itsestämme ja ympäristöstämme. Esimerkiksi soittotunnille osallistuvan opettajan ja oppilaan erilaiset kasvatustaustat eroavat toisistaan, mikä muokkaa heidän yhteistä toimintaansa. Kosketuksen hetkellisessä tapahtumassa on läsnä moni voima. Jokainen kosketus luo myös uuden muiston ja muokkaa tulevaa tapaamme koskettaa ja olla yhteydessä toisiin. Vaikka opettaja pyrkisi ennen kosketusta luomaan oppilaalle mahdollisimman turvallisen ilmapiirin ja ottamaan huomioon jokaisen seikan persoonallisuudesta kulttuuriympäristöön, oppilas voi silti tulkita viestin eri tavalla kuin opettaja on sen tarkoittanut.

2.2.2 Kehomieli

Ilman kehoa meillä ei ole tietoisuutta, ja ilman aistejamme meillä ei ole informaatiota tai kokemuksia, joita mielemme käsittelisi. Puhuessamme mielestä tarkoitamme ihmisen sisäistä olemusta, ajatuksia, tunteita ja tietoisuutta (Kielitoimiston sanakirja 2020). Voimme pohtia, perustuuko kaikki mielensisäinen tietomme ja ajatuksemme kehomme kokemuksiin, vai ovatko esimerkiksi päätelmämme ja innovaatiomme puhtaasti mielen tuotosta. Kuitenkin keho ja mieli ovat kiinteästi yhdessä, ja niiden voi peräti ajatella olevan yksi ja sama. Käytän kehon ja mielen kokonaisuudesta ilmaisua kehomieli.

Kehomieli on kiehtonut filosofeja vuosisatojen ajan. Aristoteles ajatteli ihmisruumiin olevan kohde, erillinen asia, jota liikutamme. Myöhemmin Edmund Husserl toi ilmi fysiologisen ja biologisen ruumiin sekä kokevan ja tuntevan kehon eron. (Parviainen 2006, 27.) Nykyään kehomieli kiinnostaa monia: viime vuosina joogan, meditaation ja *mindfulnessin* kaltaiset kehomieltä harjoittavat tekniikat ovat lisänneet suosiotaan.

Kenties ulkoisten ärsykkeiden ja tietotekniikan aiheuttama aistitulva aiheuttaa ihmisille tarvetta löytää keinoja rauhoittamiseen.

Kehomieli rauhoittuu kokonaisuutena. Kehomme rauhoittumisjärjestelmään vaikuttaa ulkoisten ärsykkeiden lisäksi muun muassa ajatukset, mielikuvat ja muistot (Styrman & Torniainen 2018, 50–51). Kykenemme tietoisesti vaikuttamaan ajatuksiimme ja muuttamaan huomion kohdetta, mikä halutessamme vaikuttaa rauhoittavasti kehoomme. Keskittämällä ajatuksemme syvään ja rauhalliseen hengitykseen koko kehomme rauhoittuu. Toisaalta tekemällä kyykkyhyppyjä myös ajattelumme virkistyy.

Soittaessa tietoinen ajattelu sekä kehon tiedostamaton tieto yhdistyvät, ja soitto toimii parhaiten näiden ollessa hyvässä tasapainossa (Hyytinen 2018, 74). Hengityksen, kehon asennon sekä liikkeen tiedostaminen on välttämätöntä puhallininstrumentin soittamisen oppimisessa. Samaan aikaan opiskelemme soittimen tekniikkaa, musiikin teoriaa ja historiaa, jotka yhdistyvät soittotilanteessa monimutkaiseksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi musiikillisen ajatuksen tuominen keholliseen toimintaan eli soittamiseen voi olla haastavaa, eikä opettajan sanallinen selitys aina riitä oppilaille, jotta hän voisi käytännössä ymmärtää ja toteuttaa ajatuksen. Opettajan kehon esimerkki tai kosketus voi olla paljon tehokkaampi työkalu kuin sanallinen selitys.

2.3 Kulttuuriympäristö

Kosketuksen tavat ovat merkittävästi sidoksissa kulttuuriympäristöön. Seuraavan Suomen kosketuskulttuurin historian tiivistelmän lähteenä olen käyttänyt teosta *Ammatillinen kosketus — Kuinka tunnetyötä tehdään* (Kinnunen, Parviainen, Haho & Jolkkonen 2019). Nykyisen suomalaisen kulttuurin taustatekijät ja tunnehistoria vaikuttavat siihen, miten käytämme kosketusta päivittäisessä elämässämme. Leimaavaa suomalaiselle kosketuskulttuurille on kosketuksen puute ja kaipuu. Kansainvälisellä mittapuulla suomalainen kosketuskulttuuri on varsin pidättäytyvä, ja sen syntyyn ovat vaikuttaneet aineellinen köyhyys, joka on pakottanut jatkuvaan työntekoon, talouden lamakaudet sekä sotilaallisten konfliktien aiheuttamat tragediat. On tyypillistä, että erittäin ahdistavissa tilanteissa kuten sodissa yhteisön jäsenet kääntyvät sisäänpäin

selvitäkseen pahimman yli. Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa jatkunut jälleenrakennuksen aika oli monille ahkerointia ja yksin pärjäämistä, joista syntyi suomalaisia hyveitä, joita edelleen noudatetaan. 1900-luvun alkupuoliskolla länsimaisista kasvatusepeista merkittäväksi suuntaukseksi Suomessa nousi Saksasta alkunsa saanut tiukkaan kuriin perustuva käytäntö. Uuden neuvolajärjestelmän myötä perheille levitettiin uusia kasvatustapojen malleja, joiden mukaan lasta tuli koskea mahdollisimman vähän, ja nöyryyttäminen ja kova kuri olivat kasvatuksen ytimessä. 1970- ja 1980-luvuilta eteenpäin Suomessa käytetyt kasvatustavat ovat keskittyneet lasten hellään hoivaamiseen ja myös ihokontaktiin. Tämän muutoksen myötä nuoremmat sukupolvet ovat omaksuneet kosketuksen aikuisina osaksi kanssakäymistä ja vuorovaikutusta. (Kinnunen, Parviainen, Haho & Jolkkonen 2019, 72–78.) Eri sukupolvien kasvuympäristö ja siihen kuuluneet kosketus- ja kasvatustavat elävät edelleen nykyhetkessä eri ikäisten ihmisten ollessa samaan aikaan osa suomalaista yhteiskuntaa. Haastateltavien instrumenttiopettajien sukupolvien näkemysten erot tulevat esiin haastatteluissa luvussa viisi. Erilaisiin toimintatapoihin kiinnitetään huomiota etenkin silloin, kun vanhanaikaisena pidettyjä tapoja kyseenalaistetaan. Muutosten myötä opettajat ovat sopeutuneet uusiin käsityksiin ja toimintatapoihin.

Kosketus on voimakkaimpia tapoja osoittaa tunteita (Nummenmaa, Hari 2017, 43). Silti suomalaisessa kulttuurissa tunnekyllyydestä ja yksin pärjäämisestä on Kinnusen (2013) mukaan tullut vuosien niukkuuden, sodan ja traumojen jälkeen suorastaan hyve. Pidättyväisyyttä on pidetty tärkeänä ominaisuutena vaikeiden aikojen ylipääsemisessä. Lapset oppivat vanhempiensa kosketustyylin, ja varhaislapsuuden kokemukset heijastuvat aikuisuuden ihmissuhteisiin. Toisaalta monet suomalaiset ovat saaneet paljon hellintää ja hoivaa, lapsena ja aikuisena. Suomalainen tasa-arvo ja ihmisoikeudet on myös maailmanlaajuisesti ensiluokkaa. (Kinnunen 2013, 28–32). Suomessa on hyvät edellytykset luoda kunnioittavaa ja hyväksyvää nykyistä runsaammin käytävää kulttuuriympäristö, joka parantaisi monien hyvinvointia. Tavat muuttuvat lähtien lapsista, joten kaikilla kasvattajilla eli myös instrumenttiopettajilla on merkittävä rooli tulevaisuuden kosketustapojen luomisessa.

2.4 Kehon arvostus ja kosketukseen kuuluva hierarkia

Tuntoaistia on Classenin (2012) mukaan muihin aisteihin verrattuna pitkään pidetty primitiivisenä ja epäsiivistyneenä. 1800-luvun länsimainen tiedeyhteisö piti tuntoaistia alhaisena ja huonona tiedon lähteenä verrattuna ”korkeampiin aisteihin” eli kuulo- ja näköaistiin. Kulttuureja, joissa kosketettiin paljon, pidettiin eläimellisinä ja ylempien luokkien tuli irtautua tästä tavasta. Tämän takia tieteellinen tutkimus sivuutti pitkään kosketuksen, jota on alettu tutkia syvemmin vasta viime vuosikymmeninä. (Classen 2012, xii–xiv.) Länsimaisen tiedeyhteisön uskomukset heijastavat sen aikaista yhteiskuntaa ja ovat vaikuttaneet moniin käsityksiin, jotka elävät yhä.

Koska tuntoaistia on pidetty vähäarvoisena, se on pitkään liitetty alempaan sosiaaliseen arvoon, joka on kuulunut monille eri syistä marginalisoiduille ihmisryhmille, kuten naisille. Tuntoa ja tunteellisuutta on pidetty feminiinisenä ja puolestaan rationaalisuutta maskuliinisenä. (Classen 2012, 74.) Naisia on historian aikana pidetty normista poikkeavien ruumiidensa takia kytkettyinä ja suorastaan kahlittuina ruumiisiinsa, mikä on antanut heille toiseuden leiman ja sitä myöten heikomman sosiaalisen aseman (Reinikainen 2004, 176). Naisen itsemääräämisoikeus omasta ruumiistaan ei ole yltänyt samalle tasolle kuin miehen, ja naisen ruumista on kontrolloitu yksityisesti ja julkisesti aina lainsäädännössä asti (Julkunen 2004, 24). Virheelliset käsitykset yksilön ruumiista ja sen ominaisuuksista voivat jopa toimia vallankäytön välineenä. Esimerkiksi naisen argumenttia ei saateta ottaa vakavasti, sillä häntä voidaan pitää tunteidensa ja kehonsa ohjaamana. Opetustilanteessa opettajalla on vaikutusvaltaa, minkä takia on tärkeää, että opettaja ymmärtää syrjäyttävien rakenteiden ja ajatusmallien vaikutuksen, pyrkii vapautumaan niistä ja kunnioittaa tunteisiin ja kehoon perustuvaa tietoa.

Kinnunen (2013) tuo esille, että naiset ovat yliedustettuina ihmisten välistä kosketusta vaativilla aloilla kuten hoiva-alalla sekä varhaiskasvatuksen parissa. Naisten ammatillista kosketustaitoa pidetään sukupuolelle ominaisena, eikä sitä siksi osata arvostaa. Ammatillisen arvostuksen puute näkyy myös alojen palkkakehityksessä. (Kinnunen 2013, 204.) Ruumiilla tehtävä työ on myös matalapalkkaista. Käsitys palkkatyöstä on suppea, eikä siihen sisälly esimerkiksi kotityöt tai lasten kasvatus, jotka ovat perinteisesti kuuluneet naisille (Haraway 1991, 158). Viime vuosikymmenten muutokset

yhteiskunnassa ovat johtaneet naisten mahdollisuuteen kouluttautua, ja sitä myöten naisia on ryhtynyt myös instrumenttiopettajiksi. Siten instrumenttiopettajien sukupuolijakauma on muuttunut, etenkin lasten parissa. Naisopettajien osuus on kasvanut, ja samalla opetustavat ovat muuttuneet suuresti. On mielenkiintoista pohtia, miten naisten yhä suurempi osuus opettajissa on muuttanut opetustyötä.

Kosketuksen sukupuolieroja selittää teoria, jonka mukaan alemman statuksen henkilöä on suotavampaa koskettaa kuin korkean statuksen henkilöä, ja tyypillisesti naisella on ollut alempi status kuin miehellä (Henley 1977 Fieldin 2014, 27 mukaan). Kosketukseen kuuluu koskettajien sosiaalisen aseman hierarkia. Mahdollisuus valita kosketus on valtaa, joka on väistämättä osa kosketusta. Toisaalta koskettaessamme toista hänestä tulee kosketuksen aktiivinen toimija eikä niinkään havaitsemamme passiivinen olento. Kosketus siis hetkellisesti vapauttaa koskettajat heitä koskevista yhteiskunnallisista määritteistä. (Manning 2007, 87–88.) Emme voi välttyä oman taustamme sekä yhteiskunnallisten normien vaikutukselta koskettaessamme toisen kehoa. Instrumenttiopettajan työssä kohtaamme erilaisia kehoja, joiden ominaisuudet vaikuttavat suhtautumiseemme alitajuisesti. Voimme kuitenkin kohdata omat ennakkokäsityksemme ja pohtia niiden aiheellisuutta.

Miesten välinen kosketus on Classenin (2005) mukaan tärkeä yhteyden ja hierarkian osoittamisen väline. Maskuliinisuuteen ei ole kuulunut tunteikkuuden tai hellyyden osoittaminen. Urheiluun liittyvä kosketus, painiminen ja leikkiminen on ollut sallittua pojille, mutta hellempää kosketuksen tapoja, kuten kädestä pitämistä tai halaamista on pidetty kyseenalaisina. Miehillä sallittava kosketus nykypäivänä on kaventunut kädenpuristukseen ja seläntaputukseen. Miesten välisen kosketuksen väheneminen on historiallisesti varsin tuore ilmiö, ja osasyynä siihen on homoseksuaalisuuden luokittelu erilliseksi seksuaaliseksi identiteetiksi. Toinen syy saattaa löytyä armeijan ja oppilaitosten kasvatusmetodeista, jotka pyrkivät luomaan pojille ja miehille ”paksun nahan”. (Classen 2005, 155–159.) Opetustilanteeseen osallistuvien henkilöiden sukupuoli vaikuttaa tilanteeseen: todennäköisesti miehet koskevat ja miehiä kosketaan naisia vähemmän. Tiukkojen sukupuoliroolien höllentyessä tulevien sukupolvien pojat ja miehet voivat olla tottuneempia myös hellään kosketukseen ja läheisyyteen. Voimme aktiivisesti kannustaa lapsia koskemaan toisiaan kunnioittavasti ja lempeästi sukupuolesta riippumatta.

3 KOSKETUS INSTRUMENTTIOPETUKSESSA

Ihmisten välinen kosketus voi välittää niin ajatuksia kuin tunteita, usein paremmin kuin suullinen selitys. Kahden ihmisen välisessä kosketuksessa ovat läsnä sekä kulttuurin luomat uskomukset ja säännöt, että yksilön kokemukset. Kosketukseen vaikuttavia voimia on valtava määrä. Tässä luvussa pyrin tuomaan esille niistä sellaisia, jotka vaikuttavat instrumenttiopetustilanteessa.

3.1 Kosketus työssä

Instrumenttiopettajan työssä ihmisellä on tietty sosiaalinen rooli sukupuolen, iän ja yhteiskuntaluokan lisäksi. Nummenmaa ja aivotutkija Riitta Hari (2017) kertovat, että sosiaaliset normit säätelevät sitä, ketkä, miten ja missä ihmiset saavat toisiaan koskettaa. Julkisissa tilanteissa kosketus voi olla sosiaalisesti hyvinkin rajoitettua. Tietyssä roolissa esimerkiksi ammatin tai harrastustoiminnan parissa on kuitenkin luontevaa joustaa tiukoista sosiaalisista säännöksistä tilanteen mukaisesti. (Nummenmaa, Hari 2017, 43–44.) Ihmisten välinen kosketus on välttämätöntä monessa työssä, ja usein kosketuksella on selkeä tarkoitus ja päämäärä. Kasvatustyössä kosketusta on etenkin lasten parissa. Kosketus tuntuu kuitenkin vähenevän, mitä vanhemmaksi oppilaat varttuvat. Opettajan ja oppilaan välinen kosketus on lähes olematonta yläasteikäisillä, ja kosketus on myös sukupuolittunutta: poikia kosketaan vähemmän kuin tyttöjä (Kinnunen 2013, 214–215). Instrumenttiopetuksessa kosketuksen määrä riippuu paljon opettajasta. Kosketuksesta voi olla suuria hyötyjä oppimisen tukena sekä hyvän opettaja–oppilas-suhteen luojana. Kosketuksen lisääminen opetuksessa ei kuitenkaan ole aivan mutkatonta. Ihmisillä on erilaisia kokemuksia ja tapoja kosketuksen suhteen, joten kaikille sopivan edeltä määrätyn toimintamallin luominen voi tuottaa epämukavuutta ja huonoja kokemuksia.

Jos fyysinen kosketus liittyy tilanteeseen luonnostaan, on mahdollista rakentaa hyvää ilmapiiriä tukeva kosketuskulttuuri. Koripallojoukkueen valmentajan on harjoituksissa luontevampaa taputtaa pelaajia selkään, kuin kenties kapellimestarin orkesterin

muusikoita. Liittyi joukkue sitten urheiluun tai taiteeseen, kosketuksella voi olla positiivisia vaikutuksia. Koripallojoukkueita tutkittaessa kävi ilmi, että mitä enemmän joukkueoverit koskivat toisiaan, sitä parempaan suoritukseen he ylsivät (Field 2013, 42). Vaikka taiteessa ”suorituksen” mittaaminen perustuu muihin määreisiin kuin urheilussa, on kiinnostavaa pohtia, voisiko kosketus parantaa yhteismusisointia.

Nummenmaan (2019) mukaan kehon koskemattomuuteen kajoaminen on universaali inhon aiheuttaja. Vastenmielisyyden tuntemuksen on tarkoituksena pitää vieraat, oudot ja tuntemattomat asiat meistä kaukana. Inhon perimmäisenä tarkoituksena on suojella meitä tautien tarttumiselta, myrkyttymiseltä ja kuolemalta. Kaikilla ihmisillä on inho pilaantunutta ruokaa kohtaan, mutta kulttuuri määrittelee pitkälti sosiaalista inhoa, joka on yksi tehokkaimmista keinoista sulkea ihmisiä ryhmän ulkopuolelle. (Nummenmaa 2019, 88–99.) Historiallisesti ihmisiä, jotka on suljettu yhteiskunnan ulkopuolelle kosketuksen välttämiseksi ovat esimerkiksi olleet keskiajan leprapotilaat, Intian kastittomat eli dalit sekä AIDS-potilaat 1980-luvulla (Classen 2005, 292–293). Jokainen tunnistaa varmasti ilmiön, jossa tietyn ihmisen koskeminen tai pelkkä sen ajattelu inhoittaa. Opettajana tällaiselle tunteelle on huonosti tilaa oppilaiden parissa, jos aikoo taata oppilaiden tasavertaisen kohtelun.

Niin liian lähelle tuleminen kuin liian kauaksi jääminen satuttaa (Gothóni 2012, 107). Sekä kosketuksella että koskemattomuudella on seuraus. Kosketuksesta pidättäytyminen voi ilmaista esimerkiksi kunnioitusta tai inhoa, ja pidättäytymistä käytetään usein sosiaalisen aseman osoituksena. (Kinnunen 2013, 22.) Vaistomme ohjaavat toimintaamme, ja opetustyöhön vaikuttaa väistämättä henkilökohtainen suhtautumisemme opetukseen osallistuviin henkilöihin. On tärkeää tiedostaa ajatuksemme ja toimintamme syyt, jotta voimme pyrkiä yhdenvertaisuuteen. Omia tunteitaan voi itse säädellä, ja ihmiseen tutustuminen ja tottuminen madaltavat kosketuksen kynnyksiä.

Mantelitumake aivoissa pyrkii suojaamaan meitä ulkopuolisilta uhilta ja aktivoi mahdollisen pelon tai vaaran tunteen. Mantelitumake pitää huolta henkilökohtaisesta tilastamme. Kun joku, etenkin vieras, tunkeutuu liian lähelle, tulee meille vastenmielinen ja jopa vihamielinen olo. (Nummenmaa 2019, 110–111.) Kehojemme mekanismi turvaa meitä ja luo meille valmiuden toimia uhkaavassa tilanteessa. Henkilökohtaisen tilan

loukkaaminen, myös tiedostamatta, voi aiheuttaa pitkäaikaisia negatiivisia vaikutuksia oppilaaseen tai opiskelijaan. Epämiellyttävän kokemuksen synnyttämä reaktio voi pahimmillaan pitkittyä ja aiheuttaa ahdistusta.

Mitä läheisempiä olemme toisen ihmisen kanssa, sitä enemmän sallimme heidän kosketustaan. Nummenmaa (2019) osoittaa, että jokaiselle ihmiselle, jonka kanssa olemme vuorovaikutuksessa, on aivoissamme olemassa ”kosketuskartta”, joka määrittää mihin toinen saa meitä koskea. Puolisomme kartta on huomattavasti sallivampi kuin kaukaisen tuttavan. Mitä lähemmäksi kehomme keskustaa kosketus sijoittuu, sitä läheisempi ihmisen tulee olla. Voimme kätellä vieraan kanssa, mutta emme haluaisi heidän koskevan vatsaamme saatikka intiimialuettamme. (Nummenmaa 2019, 188.) Uuden oppilaan kanssa on tärkeää tutustua ja luoda pohja turvalliselle ihmissuhteelle ennen kuin pyrkii koskettamaan liian tuttavallisesti. Yksilöiden väliset erot ovat suuria, mutta on parempi olla liian varovainen kuin liian hyökkäävä kosketuksen kanssa.

Suomen perusoikeuksiin kuuluu oikeus koskemattomuuteen (Suomen perustuslaki, toinen luku, 7§). Sen sijaan oikeus kosketuksi tulemiseen on jäänyt varsin huomiotta, vaikka kosketus on ihmiselle elintärkeää (Kinnunen 2013, 20). Kosketuksen ja koskemattomuuden välillä tasapainoilu on suuri haaste, jonka apuna toimii hyvä kommunikaatio. Kysyminen ja muu sanallinen viestintä voi olla paikallaan, mutta ihmiset kommunikoiivat sitäkin enemmän ruumiinkielellä kuten eleen, ilmeen ja liikkeen avulla. Viestintään vaikuttavat myös ihmissuhteen usein tiedostamattomat valtarakenteet sekä ulkopuoliset tekijät, jotka saattavat vääristää tilannetta kauemmaksi ihmisten todellisesta tahdosta.

3.2 Rauhoittava ja hyväksyvä kosketus

Turvallinen ja hellä kosketus vähentää aggressiivista käytöstä (Field 2014. 21) sekä lievittää ahdistuneisuutta, jännitystä sekä jopa kivun tunnetta (Nummenmaa & Hari 2017, 45). Kosketus on kriittinen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta, ja se voi lohduttaa, rauhoittaa ja vahvistaa itsetuntoa (Field 2014. 6). Tämän lisäksi myönteinen kehokontakti parantaa immuunipuolustusjärjestelmää (Nummenmaa 2019, 188). Kosketuksella on siis

valtavasti hyötyjä, joita voisi laajemmin käyttää myös instrumenttiopetuksessa. Kosketus voi olla työväline sisällöllisten tietojen ja taitojen oppimiseen, mutta ennen kaikkea se on inhimillinen oikeus, jolla voimme lisätä hyvinvointia ja yhteisöllistä kuulumista.

Rentouttava kosketus vähentää stressiä ja lisää oppimisen edellytyksiä opetustilanteessa lasten ja nuorten kanssa. Kosketus voi olla voimakas apu jännitykseen uudessa tilanteessa, esiintymisessä ja erityisen varautuneiden oppilaiden parissa. Pedagogi ja kouluttaja Reija Suntio (2015) esittelee mahdollisuuden ottaa hieronnan osaksi opetusta lasten ja nuorten kanssa. Eri-ikäisten lasten opetuksessa hieronta on muun muassa parantanut ryhmän sisäisiä sosiaalisia suhteita, tehnyt oppimisesta miellyttävämpää, vähentänyt aggressiivisuutta, antanut positiivisia selviytymisen kokemuksia stressaavissa tilanteissa sekä parantanut kasvattajan ja lapsen välistä suhdetta. Eri-ikäisten kanssa hieronta on erilaista, mutta kosketuksen tarve ei häviä myöskään nuoruusvuosina. Oikeanlaisella kosketuksella lapsi oppii tuntemaan omaa kehoaan ja ymmärtämään, että on hyväksyttävää kieltäytyä kosketuksesta. Nämä taidoilla lapsi voi oppia suojelemaan itseään myös vääränlaiselta kosketukselta. (Suntio 2015, 75–84.) Soitonopetuksessa, etenkin ryhmätilanteissa opetus voi sisältää kosketusta leikkien tai harjoitusten muodossa. Rentouttava kosketus lisää edellytyksiä hyvälle oppimisympäristölle, millä olisi positiivisia vaikutuksia myös oppimistuloksiin. Sen lisäksi kunnioittavan kosketuksen opettaminen oppilaille vahvistaa heidän käsitystään turvallisesta kosketuksesta.

Hyvien kosketuskokemusten kautta opimme tuntemaan omia rajojamme ja oikeuksiamme. Merete Mazzarellan (2005) mukaan meidän tulisi nostaa hyvän kosketuksen arvostusta yhteiskunnassa, ja tämä muutos alkaa perhetasolta. Hyviä kosketuskokemuksia pitäisi luoda luotettavan, tutun ja turvallisen aikuisen kanssa, joka yleensä löytyy lapsen lähipiiristä. Mikä on instrumenttiopettajan rooli hyvän kosketuksen edistämisessä? Opettaja voi toimia osana luotettavien aikuisten verkkoa, joiden kanssa lapsi voi halutessaan toteuttaa koskettavaa ihmissuhdetta. Mutta jos lapsi on luonnostaan vetäytyvä ja eikä pidä fyysisestä läheisyydestä, tarvitseeko instrumenttiopettajan siihen häntä kannustaa? Kosketuksesta voisi olla hyötyjä soittotunneilla, mutta henkilökohtaisen tilan rikkominen on suuri loukkaus, vaikka se tapahtuisi hyvät aiheet mielessä.

3.3 Ergonomian opetus

Oman kehon tunteminen on edellytyksenä kehon ergonomiseen käyttöön, mikä vähentää loukkaantumisen riskiä. Ryhdikäs, rento ja tasapainoinen asento lisää soittimen hallintaa sekä itsevarmuutta. Kehomme asento on yhteydessä mielialaamme, joten avoin ja vastaanottavainen asento auttaa myös jännitykseen. (Hyytinen 2018, 14–17.) Ergonomian opetuksessa kosketus on erinomainen, suorastaan välttämätön työkalu. Käsillä voi ohjata kehon asentoa ja rentouttaa jännittyneitä lihaksia, ja kosketus voi olla apuna hengitystekniikan harjoittelussa. Kosketus on usein tehokkaampi ja tarkempi tapa opettaa kehon asentoa kuin sanallinen viestintä. Eräs huilistiystäväni kertoi osaavansa rentouttaa kätensä nykyään vain ajattelemalla hänen opettajansa rentouttavaa kosketusta. Saman rentouden opetteleminen ilman kosketusta olisi vienyt rutkasti enemmän aikaa. Oman kehon tuntemuksen ja kehollisten taitojen tulee olla erittäin hyviä, jotta voi sanallisen tai kirjallisen ohjeen perusteella onnistua kehollisessa harjoitteessa.

Soittoasennon opettaminen on yksi harvoja jokseenkin yleisiä tapoja sisällyttää kosketusta opetukseen. Instrumenttiopettajat tyypillisesti pyrkivät välittämään viestinsä sanallisesti ja esimerkin avulla, mutta näiden osoittautuessa riittämättömiksi opettajat hyödyntävät kosketusta. Sanallinen selitys tekee kosketuksesta kokijalleen hyödyllistä. Ohjaus suuntautuu usein käsiin tai käsivarsiin, mutta hengitystä ohjatessa myös selkään tai kylkiin.

3.4 Teknologian vaikutus kosketukseen

Olemme vuoden 2020 pandemian aikana päässeet todella kokemaan kuinka läsnäolon ja kosketuksen kieltäminen vaikuttaa itseemme ja yhteisöömme. Instrumenttiopetuksessa opettajan ja oppilaan väliin on tullut turvaväli, plexilasi, ilmeen peittävä kasvomaski ja pelko tartunnasta. Monesti videopuhelut ja äänitteet ovat korvanneet samassa tilassa tapahtuvan opetuksen. Tämä toivottavasti väliaikaiseksi jäävä tilanne on ollut raskas mutta myös mielenkiintoinen uusien opetusmenetelmien kokeilun kannalta. Selvästi

opetusta on ollut mahdollista järjestää ilman fyysistä läsnäoloa, mutta jääkö opetuksesta puuttumaan jotain oleellista ilman sitä?

Jaana Parviaisen (2006) mukaan nykymaailmassamme visuaalisuus on korostunut, ja vastaanottamamme digitaalinen informaatio ei vastaa oikeaa todellisuutta, jossa elämme. Ihmishistorian aikana näkyvä on yleensä ollut koettavissa kaikin aistein. Tunto- ja näköaistin yhteistyö, jossa aivot täydentävät toiselta saamaansa tietoa toiselle aistille, on ymmärryksemme perusta. Miellyttävä kuva tai video herättää meissä halun koskettaa ja kokea visuaalinen kehollisesti. Nykymaailman tarjoama visuaalinen informaatio ylittää kehollisen kokemuksemme maailmasta jatkuvasti ruutujen ääressä, katumainoksissa ja sanomalehdissä. Olemme oppineet käsittelemään visuaalista informaatiotulvaa vain kuvana, ilman sen aiheuttamaa kehollista kokemusta. Pystymme suhtautumaan maailmaan etäisesti, vaikka visuaalinen kokemus olisi meitä lähellä. Elämme arkielämäämme kuin pelaisimme videopeliä. Toisaalta saatamme kokea vahvasti meistä kaukaisen uutisen, johon törmäämme sosiaalisessa mediassa. (Parviainen 2006, 162–165.) Teknologian kehitys muokkaa instrumenttiopetusta, oppilaan on esimerkiksi mahdollista seurata opetusta pelkästään ruudun välityksellä. Puhallininstrumentin soittaminen, mikä vaatii kehollista työskentelyä ja hyödyntää kaikkia aisteja, voi toimia juurruttavana tekijänä, jos opetus muuten nojaa vahvasti näköaistiin. Musiikinopiskelussa kuuloaisti on väistämättä käytössä ja ääniin kiinnitetään paljon huomiota. Puhallinsoittimen harjoittelu ja opiskelu voi toimia hyvänä vastapainona yhä visuaalisemmaksi muuttuvassa maailmassamme.

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimustehtävä

Seminaarityöissäni tutkin kosketuksen käyttöä ja siihen suhtautumista puhallininstrumenttiopetuksessa Suomessa. Pyrin etsimään syitä yksittäisten instrumenttiopettajien muodostamiin käsityksiin ja tapoihin, ja pohdin, onko haastatteluista saatava tieto yhteneväistä vai eriäväistä aiemman kosketustutkimuksen kanssa. Arvioin instrumenttiopetuksen nykyistä ja mennyttä arvomaailmaa, tapakulttuuria ja asenneilmapiiriä ja niiden vaikutusta kosketukseen. Etsin puhallininstrumenttiopetukselle ominaisia ja kenties erityislaatuisia piirteitä ja tutkin niiden suhdetta kosketukseen. Pyrin tuomaan esille mahdollisimman laajasti erilaiset seikat, jotka vaikuttavat kosketukseen instrumenttiopetuksessa.

Etsin haastatteluillani tietoa käytänteistä sekä haastateltavien instrumenttiopettajien taustoista ja niiden vaikutuksesta heidän nykyisiin opetustapoihinsa. Vertailen haastattelujen sisältöä sekä nostan esiin niiden yhteneväisyyksiä ja eriävyyksiä. Pohdin, miten haastateltavien suhtautuminen kosketukseen rakentuu henkilökohtaisella ja yhteiskunnallisella tasolla, ja millainen osa työympäristöllä on kosketuksen käytössä. Tuon esille käytännön harjoituksia ja tapoja, joista muut instrumenttiopettajat voivat hyötyä. Tarkoitukseni on haastattelujen perusteella saada monipuolinen kuva kosketuksesta puhallininstrumenttiopetuksessa Suomessa.

4.2 Menetelmät

Tutkimusmenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, eli loin keskustelulle raamit käyttäen samoja kysymyksiä kaikkien haastateltavien kanssa jättäen silti tilaa vapaalle pohdinnalle. Haastattelin videopuhelun välityksellä neljää suomalaista puhallininstrumenttipedagogia, joille esitin samat haastattelukysymykset. Kysymyksiä oli noin 15 kappaletta, ja osaan kuului tarkentavia kysymyksiä (katso liite). Haastattelut

kestivät 45–60 minuuttia. Puolistrukturoitu haastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden avata ja tulkita kysymysten aihepiirejä vapaasti. Pysin siihen, että haastattelukysymykset muodostivat luonnollisen jatkumon ja mahdollistivat aiheeni tarkastelun monipuolisesti eri näkökulmista. Toivoin löytäväni haastatteluissani vakiintuneita käsityksiä ja mielipiteitä, mutta toisaalta voivani herätellä uusia ajatuksia haastateltavissa instrumenttipedagogeissa.

Pysin valitsemaan neljä erilaista haastateltavaa, joiden joukossa oli eri puhallininstrumenttien opettajia, jotka opettavat eri ikäisiä oppilaita ja opiskelijoita eri oppilaitoksissa. Osalla haastattelemistani pedagogeista on kokemusta kehollisen menetelmän opetuksesta tai opiskelusta. Arvioin, että heiltä on mahdollista saada asiantuntevaa ja kokemuksellista tietoa kosketuksen käytöstä instrumenttiopetuksessa. Otokseni on niin suppea, ettei haastattelujeni perusteella voi yleistää kosketuksen käyttöä tai siihen kohdistuvia asenteita suomalaisessa puhallininstrumenttiopetuksessa. Sen sijaan pyysin löytämään esimerkkejä, hyviä käytäntöjä ja tietoa, josta nykyiset ja tulevat instrumenttipedagogit voivat hyötyä. Vertailen haastatteluissa saamaani tietoa aikaisempaan kosketustutkimukseen perustuvaan tietoon.

Lähetin haastattelukutsuni sähköpostitse yhteensä seitsemälle instrumenttipedagogille 21.12.2020–28.1.2021 aikavälillä. Neljä kutsun saaneista pedagogeista suostui haastatteluun. Toteutin haastattelut 27.1.2021–9.2.2021. Kolmessa haastattelussa käytin *Zoom*-videopuhelupalvelua ja yhdessä *Skype*-videopuhelupalvelua. Tallensin haastattelut kyseisten palveluiden tallennustoiminnoilla. Haastattelujen litteroinnissa käytin avuksi *Microsoft Office Word* -ohjelman litterointitoimintoa, jonka lisäksi kuuntelin haastattelut ja muokkasin ohjelman litteroidut tekstit manuaalisesti.

4.3 Haastattelututkimuksen eettinen pohdinta

Haastattelututkimuksessa minun tuli ottaa huomioon omat ennakkokäsitykseni ja pyrkiä poistamaan niiden vaikutus. Minun tuli miettiä mitä odotan löytäväni, mitä toivon löytäväni sekä mitä en toivo löytäväni (Gillham 2005, 10). Vastatessani näihin kysymyksiin pystyin löytämään omat ennakkokäsitykseni sekä huomioimaan, milloin ne

vaikuttavat ajatteluuni ja toimintaani tutkijana. Haastatteluissa pyrin antamaan mahdollisimman paljon tilaa haastateltavien omille pohdinnoille. Kyseinen haastattelututkimus oli ensimmäinen, jonka olen toteuttanut. Siihen nähden koen, että kehitykselleni haastattelijana on vielä tilaa. Perusteellinen valmistautuminen haastatteluihin kuitenkin mahdollisti onnistumisen.

Ennen haastattelua sekä itse haastattelutilanteessa minun tuli selkeästi omaksua tutkijan ja haastattelijan rooli. Haastattelussa oli asiallinen sekä ystävällinen ilmapiiri, ja pyrin pitämään henkilökohtaisen ja yksityisen minäni taka-alalla. Ennen haastattelua esitin haastattelun tarkoituksen selvästi, jolloin tilanteeseen oli helppo suhtautua tarkoituksenmukaisesti. Yhteystietoni on haastateltaville helposti saatavilla jo ensimmäisessä sähköpostissa, ja olen kertonut heille mihin opintoihini tutkimus liittyy.

Ennen haastattelua esitin haastateltaville lyhyesti tutkimukseni perustiedot sekä minkälaista tietoa haastattelulla on tarkoitus etsiä. Kysyin haastateltavilta suostumuksen käyttää tutkimuksessa heidän perustietojaan, joihin kuuluu haastateltavan sukupuoli, ikäryhmä kymmenen vuoden tarkkuudella, opetettava soitin sekä kuinka kauan haastateltava on opettanut kyseistä soitinta. Kysyin haastateltavilta suostumusta haastatteluun videopuhelun välityksellä, videopuhelun tallentamista sekä litteroimista, haastattelun analysoimista sekä lainausten käyttöä anonymisti. Jotta pystyn suojaamaan haastateltavien yksityisyyden, tallensin videopuheluun sekä litterointiin liittyvät tiedostot salatulle muistitikulle, jonka tiedostoihin ainoastaan minulla on pääsy. Seminaarityön valmistuttua tuhoan tiedostot. Esitin haastateltaville mahdollisuuden lukea ja esittää korjauspyyntöjä haastattelujensa litterointiin. Yksi haastateltava pyysi litteroidun haastattelun lukemisen jälkeen yhden kappaleen poistoa sekä lisäsi tarkennuksia ja huomioita puhelimitse, minkä perusteella tein muutokset haastatteluun.

Esitän haastateltavat anonymisti. Haastatteluissa tuli ilmi yksityiskohtia, jotka voivat paljastaa haastateltavan henkilöllisyyden. Karkeistin aineistoa niin, että tiedollinen sisältö ei merkittävästi muutu. Aiheen mahdollisen arkaluontoisuuden takia on ensiarvoisen tärkeää säilyttää haastateltavien anonymiteetti sekä käsitellä heistä saatavaa tietoa luottamuksellisesti. Kerroin haastateltaville, että lopullinen seminaarityö on julkinen ja tulee löytymään Sibelius-Akatemian kirjastosta.

Haastattelututkimukseni menetelmän sekä etiikan pohjana olen käyttänyt Bill Gillhamin teosta *Research Interviewing: the Range of Techniques* (2005) lukuja *Research interviewing: key issues* (1–9), *The ethics of Interviewing* (10–17), *The importance of question/topic development* (18–25) ja *The semi-structured interview* (70–79). Gillhamin lisäksi tietoni pohjautuvat Helka Kymäläisen seminaariryhmän ohjaukseen syksyllä 2019.

5 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN POHDINTA

Käytän haastateltavista instrumenttiopettajista numeroita yhdestä neljään, luvut perustuvat haastattelupäivämäärien järjestykseen. Haastateltavat 1 ja 3 ovat yli 60-vuotiaita naisia, jotka opettavat musiikkiopistoissa pääkaupunkiseudulla ja ovat tehneet pitkän uran omissa oppilaitoksissaan. Haastateltava 2 on yli 40-vuotias mies, joka on opettanut sivutoimisesti korkeakoulutasolla noin kahdeksan vuotta ja on päätoimisesti muusikko. Hänellä on myös aikaisempaa kokemusta musiikkiopistossa opettamisesta. Haastateltava 4 on yli 30-vuotias nainen, joka on opettanut noin kymmenen vuotta eri musiikkiopistoissa ja pisimillään kuusi vuotta samassa paikassa. Pyrin suuntaamaan haastattelukysymykseni ajalle ennen koronapandemiaa, jolloin koskettaminen ei ollut pandemian takia kielletty.

5.1 Suhtautuminen kosketukseen

Kaikki haastattelemiini instrumenttipedagogit käyttivät instrumenttiopetuksessaan kosketusta. Suhtautuminen kosketukseen oli positiivista, sitä pidettiin tärkeänä ja jopa välttämättömänä. Kosketuksen käytön määrä opettajien omien arvioiden mukaan vaihteli vähäisestä runsaaseen. Haastateltava 4 sanoi käyttävänsä kosketusta vähäisesti, haastateltava 1 vaihtelevasti ja haastateltavat 2 ja 3 pitivät kosketusta keskeisenä osana opetustaan.

Haastatteluissa tuli esille, että instrumenttiopettajat pitävät kosketuksen luontevuutta tärkeänä. Instrumenttiopetukseen kuuluvaa hyvää kosketusta kuvailtiin sanoilla ”asiallinen”, ”luonnollinen”, ”konkretisoiva”, ”auttava”, ”lempeä” ja toisaalta ”jäykkä” ja ”määrätietoinen”. Haastateltava 2 toi esille, että kosketuksen tulee olla määrätietoista, jotta ”oppilas ei mieti, että koskettaako se vai eikö kosketa”. Haastateltava 4 kuvaili, että kosketus voi olla myös hoivaavaa, joka ”tuo tunnelmaan rauhaa, turvaa ja lämpöä”. Hyvä kosketus on yhdistelmä varmuutta ja hellävaraisuutta.

Kukaan haastateltavista ei kertonut saaneensa ylemmiltä toimihenkilöiltä (esihenkilöiltä) ohjeistusta kosketukseen instrumenttiopetuksessa. Pedagogisissa opinnoissa ei myöskään ollut käsitelty kosketusta, tai ainakaan esiin ei noussut muistoja kosketuksen opiskelemisesta instrumenttiopettajan opinnoissa. Yli 60-vuotiaat haastateltavat kertoivat instrumenttiopettajan opintojen olleen ylipäänsä vähäistä nykyiseen verrattuna.

Instrumenttiopettajien henkilökohtainen kosketushistoria ja sen vaikutus nykyisiin kosketustapoihin ja kosketukseen suhtautumiseen opetuksessa tulivat esille haastatteluissa. Esille tulleita kosketushistorian osatekijöitä olivat oman ikäpolven tavat, sukujuuret, kasvuperheessä opitut tavat, lapsena koettu läheisyys, kulttuuriympäristö, työuran pituus, omilta instrumenttiopettajilta omaksutut tavat, positiiviset ja negatiiviset kokemukset eri instrumenttiopettajista, toisen kulttuurin vaikutus, kehollisen menetelmän opiskelu ja opetus, itsevarmuus, tunne omasta kehosta, oma persoonallisuus, sekä viime vuosina *Me Too* -kampanja, sitä seurannut julkinen keskustelu sekä koronapandemia.

Haastateltavat 1 ja 3, jotka kumpikin ovat yli 60-vuotiaita kertoivat kosketustapojen muuttuneen Suomessa heidän opetusuriansa aikana. Heidän opiskeluaikanaan kosketusta oli opettajan ja oppilaan välillä vähäisesti, sitä saatettiin käyttää hieman soittotekniikan kuten puhaltamisen tai ansatsin opettamisen tukena. Haastateltava 1 sanoi ikäpolvensa kosketustapojen olevan ”korrektia ja hillittyä” ja arvioi nykylasten saavan enemmän läheisyyttä perheissään kuin hänen sukupolvensa edustajat.

Luulen, että lapsen asema nykyperheissä on varmaan vähän eri kuin mitä itsellä ollut. Hyvä se on itselläkin ollut, mutta sitä ollaan varmasti lähempänä ja kosketellaan enemmän. Voisin kuvitella, että se on luonnollisempaa. Nykyään erityisesti isät ovat jo kasvaneet semmoisessa itsekin ja sitten he taas tuovat sitä enemmän. (Haastateltava 1)

Haastateltava 1 arvioi nuorempien sukupolvien edustajien kasvaneen ympäristössä, jossa läheisyys on melko yleistä ja tavallista, minkä vuoksi arvioi heidän olevan luontaisempia toisten koskemisessa. Erityisesti sukupolvien tapojen muutos on hänen mukaansa vaikuttanut miehiin. Tämä sopii hyvin yhteen luvussa 2.3 esittelemäni Kinnusen, Parviaisen, Hahon & Jolkkosen (2019) tutkimukseen, jonka mukaan lasten hellimistä alettiin tuoda esiin Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla. Sitä aikaisemmin varttuneiden

haastateltavien 1 ja 3 lapsuuden aikana hellyys on ollut harvinaisempaa perheissä kuin myöhemmin varttuneilla haastateltavilla 2 ja 4.

Haastateltava 3 kertoi hänen perheessään ja suvussaan olleen paljon kosketusta ja tapana halata, joten hänelle kosketus on ollut luontainen ja tärkeä osa elämää. Hän myös käyttää paljon kosketusta opetuksessaan ja näkee sen kiinteänä osana instrumenttiopetusta yleisesti. Hänen on pitänyt ottaa huomioon, että kaikille kosketus ei ole yhtä tuttua tai itsestään selvää kuin hänelle, ja joku saattaa jopa vieroksua sitä.

Haastateltavat 2 ja 4 kertoivat olevansa persoonallisuudeltaan hieman varautuneita, mikä näkyy heidän tavassaan koskettaa. Haastateltava 2 kertoi lähestymistapansa kosketukseen olevan rauhallinen, ja toivoi rauhallisuuden välittyvän myös oppilaaseen. Haastateltava 4 kertoi herkkyytensä ja varautuneisuutensa vuoksi käyttävänsä vähäisesti kosketusta. Hän kuvaili, että oppilaan kanssa pitää ”murtaa jää” ennen kuin tämän kanssa voi olla täysin vapautuneesti ja vasta tutun oppilaan kanssa voi luontevasti esimerkiksi kannustaa kosketuksella. Hän kertoi myös koskevansa oppilaitaan enemmän kuin opetusuransa alussa noin kymmenen vuotta sitten, koska hän on saanut itsevarmuutta opetukseen ja on opettanut monia oppilaitaan jo useamman vuoden ajan samassa oppilaitoksessa.

Kahden haastateltavan instrumenttiopettajan kanssa tuli esille kokemuksia opiskelusta ulkomailla ja erilaisen kulttuurin vaikutus kosketukseen. Haastateltava 3 sai kokemusta instrumenttinsa opiskelusta Suomen lisäksi Keski-Euroopasta, jossa poskisuudelmat ja kättely olivat arkipäivää. Opetuksessa oli paljon kosketusta, ”tarttumista ja napakkaa otetta”, jota käytettiin esimerkiksi hengityksen ja ansatsin opetuksen apuna. Kosketus ulottui kehossa laajalle alueelle, mikä oli tavallista, eikä ”ollut mitenkään ihmeellistä”. Haastateltava 4 opiskeli vaihto-opiskelijana Etelä-Euroopassa, jossa kuvaili ihmisten koskevan toisiaan enemmän kuin Suomessa. Hän kertoi omaksuneensa kosketustapoja ja koskeneensa enemmän ihmisiä tullessaan takaisin Suomeen, millä on ollut myös vaikutus hänen opetukseensa. Instrumenttiopetuksesta Etelä-Euroopassa hän kertoi opettajan olleen fyysisesti lähempänä ja kosketuksen olleen osa hyvää opettaja–oppilas-suhdetta.

Haastatteluissa yli 60-vuotiaat instrumenttiopettajat haastateltavat 1 ja 3 kertoivat heidän aikaisessa instrumenttiopetuksessaan Suomessa olleen vähän kosketusta. Heidän ikäpolvensa opettajat ammatillisissa instrumenttiopinnoissaan ovat usein olleet iäkkäitä miehiä, kun haastateltavat ovat olleet nuoria naisia, mikä on tuonut opetukseen omat

sosiaaliset sääntönsä ja asetelmansa. Haastateltava 1 kuvaili kosketuksen olleen omien opettajiensa kanssa ”asiallista ja järkevää”. Haastateltavan 3 mukaan kehollisista asioista kuten hengityksestä ja tekniikasta puhuttiin ylipäänsä vähän, mutta kosketusta on luultavasti ollut hieman ansatsin ja käsien asennon korjauksen yhteydessä.

Noin 20 vuotta myöhemmin opintojaan tehnyt haastateltava 2 kertoi, että hänen musiikkiopintojensa aikana juuri kukaan ei opettanut kosketuksen kautta. Hän on kuitenkin oppinut kosketuksesta paljon somaattisten eli kehollisten (Kielitoimiston sanakirja 2020) perinteiden kautta. Hän kertoi ammattiurallaan opetusnäytteissä ohjanneensa käyttäen kosketusta, minkä jälkeen vanhempaa polvea olevat opettajalautakunnan jäsenet antoivat palautetta ja osoittivat olevansa varuillaan, sillä he eivät olleet tottuneet koskemisen kautta ohjaamiseen. Hänen kokemuksensa mukaan kosketus on yleistynyt uusien ikäpolvien myötä opetuksessa.

Nuorimmalla, yli 30-vuotiaalla haastateltavalla 4 on monia positiivisia kokemuksia kosketuksesta: se on ollut työkalu, jonka avulla on oppinut uusia asioita. Kosketustavat ovat vaihdelleet paljon eri opettajien välillä, ja kosketuksesta on tullut vasta ammattiopinnoissa merkittävä osa haastateltavan saamaa opetusta. Ennen ammattiopintoja, etenkin teini-ikäisenä, kosketus on ollut vähäistä, mutta esimerkiksi matineoiden jälkeinen rutiininomainen halaus on ollut mieleenpainuva asia. Haastateltavat ovat omaksuneet osan omilta instrumenttiopettajilta oppimistaan tavoista ja harjoituksista omaan opetukseensa, mutta kosketukseen opetuksessa vaikuttavat niin lukuisat tekijät, että on vaikeaa arvioida kuinka laajasti käytänteet periytyvät opettajapolvelta seuraavalle.

Haastateltava 4 kertoi, että olo omasta kehosta vaikuttaa siihen, miten lähestyy muita.

Jos on epävarma olo niin ei todellakaan kosketa oppilasta, mutta sitten jos on itsellä itsevarma ja hyvä fiilis itsestä, niin myös pystyy paremmin lähestymään muita.
(Haastateltava 4)

Haastatteluista tämä oli ainoa, jossa suhtautuminen omaan kehoon tuli suoraan esille puhuttaessa kosketuksesta. Haastatteluissa opettajan oma keho tuli esille opetusta tukevana välineenä. Esimerkiksi haastateltava 1 kertoi: ”Ei minulla ole ehkä hirveästi sitä koskettelua opetuksessa, että ennemminkin se on sitä oman kropan kautta.” Omalla

keholla siis näytetään esimerkki oppilaalle näyttämällä enemmän kuin koskettamalla. Haastateltava 1 toi esiin kehollisuuden merkitystä yleisesti: ”Sitä [kehollisuutta] tuodaan esille nyt ihan eri tavalla, koska se on niin hirveän tärkeää psyykelle ja kaikelle. Ja soittamisessa varsinkin, mitä enemmän sinut on ja tunnet itsesi, niin pystyy paljon paremmin varmasti vaikeassa tilanteessa sitten suoriutumaan ja soittamaan.”

Haastateltava 3 pohti instrumenttiopettajien suhtautumista kosketukseen. Hän pyrki suhtautumaan kosketukseen mutkattomasti ja luonnollisesti osoittaen oppilaalle, että siinä ei ole mitään hävettävää. Hän toivoi muilta instrumenttiopettajilta samaa suhtautumista.

On se hirveän yksilökohtainen asia. Soisin, että tälle alalle hakeutuisivat ihmiset, joille se asia [oppilaan kosketus ja koskettaminen] ei ole vaikea, ja pystyisi olemaan avoin, ja esittää asiat niin, että oppilas ei siitä häkeltyisi. [–] varmaan se epävarmuus aiheuttaisi semmoisia fiiliksiä oppilaalle, että mitähän hämärää tässä nyt tapahtuu. (Haastateltava 3)

Hän piti opettajan avointa suhtautumista tärkeänä ja arveli myös, että opettajan epävarmuus aiheuttaisi oppilaalle epäilyä. Koskettamisen luontevuus on hänen mukaansa tärkeä ominaisuus instrumenttiopettajalla.

Haastateltavan 2 mukaan instrumenttiopettajien suhtautumisessa kosketukseen on tällä hetkellä kahta suuntausta. Toisaalta vääränlaista kosketusta pyritään kitkemään pois, toisaalta somaattiset menetelmät ovat yleistymässä, mikä tuo opetukseen lisää kosketusta. Haastateltava 2 kertoi saaneensa ohjausta kosketukseen opiskellessaan kehollisen menetelmän ohjaajaksi.

Ohjaajakoulutuksessa puhuttiin paljon siitä [kosketuksesta] monelta kantilta, että miten sitä pitäisi tehdä ja miten ei pitäisi tehdä. Siitä puolesta on puhuttu paljon ja tavallaan se kuuluu niihin opintoihin. (Haastateltava 2)

Somaattisten menetelmien yleistyminen tuli esille haastatteluissa, joissa mainittiin *Alexander*-tekniikka, *Feldenkrais*-menetelmä ja *pilates*. Näiden lisäksi puhuttiin fysioterapiasta ja kehon huollosta. Tämä heijastaa Classenin (2012, xii–xiv) tutkimusta, jonka mukaan tuntoaistin tutkimus ja arvostus länsimaisessa tieteessä on yleistynyt viime vuosikymmeninä. Kehon ja kosketuksen asema on muuttunut yhteiskunnassamme

tärkeämmäksi, mikä näkyy instrumenttiopetuksessa. Haastateltava 1 sanoi fysiologian kuten soittoasennon ja kehonhuollon huomioinnin opetuksessa yleistyneen nykyaikana verrattuna omiin opettajiinsa. Haastateltava 3 kertoi fyysisen puolen lisääntyneen opetuksessaan etenkin ennen koronaa ja kiinnittävänsä siihen enemmän huomiota kuin ennen. Hän kertoi hankkineensa tietoa ja taitoa koulutuksissa kehollisten menetelmien ohjaajilta. Haastateltava 4 puolestaan mainitsi puhallinsoittimen soittamisen olevan itsessään varsin kehollista sekä saaneensa positiivisia oppimisen kokemuksia instrumenttiopettajilta, jotka olivat käyttäneet kosketusta opetuksessa. Opinnoissa oli tehty muun muassa paljon hengitysharjoituksia. Hän kertoi myös käyneensä kehollisen menetelmän kurssin, joka oli ollut hyödyllinen kehollisen tietoisuuden kannalta.

Osa opettajista on tietoisesti pohtinut ja muuttanut kosketustapojaan opetusuriansa aikana kehityssuuntausten muuttuessa. Kehon huomioiminen opetuksessa on haastateltavien mukaan lisääntynyt. Kollegoiden kanssa käyty keskustelu on ollut tärkeässä asemassa muutosten tekemisessä, etenkin viime vuosien julkisen *Me Too* -keskustelun myötä.

5.2 Keskustelu kosketuksen väärinkäytöksistä

Vuoden 2017 jälkeen julkiseen keskusteluun nousut *Me Too* -kampanja sekä kosketuksen väärinkäytökset nousivat esille jokaisessa haastattelussa. Haastateltavat 1 ja 3, jotka ovat tehneet jo pitkän opetusuran, kertoivat aiheen herätelleen ajatuksia, ja he kertoivat pohtineensa omia käytäntöjään suhteessa keskusteluun. He kertoivat miten aiemmin kosketusta ei mietitty tai kyseenalaistettu samalla tavalla kuin nykyään. Haastateltava 1 sanoi viime vuosien aikana ryhtyneensä varovaisemmaksi kosketuksen kanssa ja käyttävänsä sitä vähemmän. Toisaalta hän kertoi kollegoiden kesken käyneensä keskustelua, jossa yleinen mielipide oli ollut, että kosketus on ”normaalia ja tavallista, eikä siinä ole mitään taka-ajatuksia”. Haastateltava 3, jolle kosketus on ollut itsestään selvää ja spontaania, puolestaan kertoi julkisen keskustelun myötä kysyvänsä oppilailtaan lupaa koskettaa.

Kaikilta haastateltavilta naisilta (1, 3 ja 4) tuli keskustelussa esille joko henkilökohtaisia tai toisilta kuultuja negatiivisia kokemuksia kosketuksesta. Kosketusta on käytetty liian

voimakkaasti, sillä on aiheutettu nöyryytystä sekä seksuaalista ahdistelua. Haastateltava 4 kertoi epämiellyttävän miesopettajan tulemisesta liian lähellä mestarikurssilla. Haastateltava koki opettajan suhtautuneen häneen ennakkoluuloisesti sukupuolensa takia ja nöyryyttäneen häntä, mihin kosketus oli tuonut vielä syvemmän tason. Esimerkiksi opettaja oli ottanut haastateltavaa korvista kiinni ja heiluttanut niitä osana harjoitetta yleisön edessä. Pääsääntöisesti haastateltavilla naisilla oli kuitenkin koskettamisesta positiivisia kokemuksia, ja heidän opettajansa olivat käyttäytyneet asiallisesti. Jos kosketusta oli käytetty osana opetusta, he olivat kokeneet sen auttaneen heitä oppimaan monia asioita.

Kukaan haastatelluista ei kannattanut kosketuksesta luopumista, vaan sen ajateltiin olevan tärkeää ja säilyttämisen arvoista väärinkäytöksistä huolimatta. Haastateltava 2 ajatteli osan kollegoistaan pelkäävän kosketusta *Me Too* -keskustelun tiimoilta, mutta piti pelkoa turhana, jos opettajalla on kunnialliset tarkoitusperät.

Yksinkertaisesti jos kunnioittaa sitä ihmistä, joka on siinä oppilaana, niin silloin sitä koskettaa sillä tavalla, että pyrkii auttamaan häntä. (Haastateltava 2)

Haastateltavan kokemuksen ja uskomuksen mukaan kosketus saa myönteisen vastaanoton, kun opettaja pyrkimykset ovat hyvät. Hän ei uskonut, että kukaan pahastuisi kosketuksen käytöstä niin pitkään, kun se on hyvin perusteltua.

5.3 Kosketuksen sanallistaminen ja luvan kysyminen kosketukseen

Kosketuksen sanallistaminen ja luvan kysyminen tulivat esille haastatteluissa ja olivat haastateltavien mielestä tärkeitä työkaluja hyvän kosketusympäristön luomisessa. Haastateltava 4 piti luvan kysymistä koskettamiseen tärkeänä aina, ellei oppilas ollut erityisen tuttu. Tutunkin oppilaan kanssa pitää olla koko ajan hyvä kommunikaatio ja yrittää ymmärtää tilanne oppilaan näkökulmasta. Haastateltava 4 painotti opettajan ja oppilaan välistä luottamusta ja toisensa tuntemista, jotta voi mennä lähelle. Hän piti myös erittäin tärkeänä oppilaan oman tilan ja kehon kunnioittamista.

Haastateltava 3 oli tietoisesti lisännyt luvan kysymisen kosketukseen sitä koskevan julkisen keskustelun ja pohdinnan myötä. Hän piti myös tärkeänä, että sanallisesti ennen kosketusta ja sen aikana kertoo oppilaalle ja usein myös vanhemmille mitä tekee ja selittää kosketuksen tarkoituksen ja miksi kosketus on sillä hetkellä tärkeää.

Minä todella ihan varmasti aina sanon sen, että nyt minä kosketan ja vanhemmille kerron ihan alusta asti, että meillä on tapana tehdä näin. Ja selitän, että miksi, kun ei oikein muuten voi, tai että lapsi saa paremman kuvan. (Haastateltava 3)

Haastateltavan mielestä kosketus on lähestulkoon välttämätöntä tiettyjen asioiden opetuksessa, etenkin opettaessa lapsia. Kosketuksen läsnäolo ja sen selitys oppilaalle ja vanhemmille heti ensimmäisellä opetuskerralla luo pohjan luontevalle ja turvalliseen opettajan ja oppilaan väliselle kosketukselle myös tulevaisuutta varten.

Haastateltava 2 kertoi yleensä kysyvänsä, sopiiko kosketuksella ohjaaminen oppilaalle tai opiskelijalle ja ajatteli, että ”soitonopetuksen puolella se on aina tietysti hyvä kysyä.” Hän kuvaili, että soitonopetuksessa kosketus ei ole yhtä selkeä ja kiinteä osa tilannetta kuin kehollisen menetelmän ohjauksessa, jossa kosketus kuuluu automaattisesti asiaan esimerkiksi oikean asennon ja hengityksen ohjauksessa. Hän kertoi myös muokkaavansa soittotunnin sisältöä uuden oppilaan kanssa oppilaan toiveen mukaisesti, jolloin oppilaalla on mahdollisuus vaikuttaa opetuksen tapaan ja opettajan läheisyyteen etukäteen. Esimerkiksi keskittyessä musiikkiin opettaja voi olla tietoisesti kauempana ohjaten verbaalisesti tai soittoasentoon paneutuessa opettaja korjaa asentoa fyysisesti lähempänä. Ihmisten välistä tilannetta säätelevät sosiaaliset normit ja säännöt, joista voi tietyissä roolissa esimerkiksi harrastuksen parissa joustaa (Nummenmaa, Hari 2017, 43–44). Kosketuksen mielletään kuuluvan selkeästi esimerkiksi paritanssiin, mutta instrumenttiopinnoissa sen osallisuus ei ole aina selkeää. Oppilas ei välttämättä tiedä etukäteen, että soittotunnilla osa opetuksesta tapahtuu kosketuksella ennen opintoihin osallistumista, ja eri opettajien opetustavoissa on myös suuria eroja. Käsitteet soittotunnin kosketusta säätelevistä sosiaalisista säännöistä vaihtelevat opettajasta ja oppilaasta riippuen.

5.4 Kosketus on yksilöllistä ja tilanteesta riippuvaa

Jokainen opettaja huomioi, että kosketus on yksilöllistä riippuen oppilaasta ja tilanteesta. Haastateltava 1 sanoi käyttävänsä kosketusta spontaanisti sekä tarkkailevansa ja huomaavansa, jos oppilas on persoonaltaan sellainen, jolle kosketus ei ole miellyttävää.

Jos riviin laitettaisiin kymmenen oppilasta, joille opetat vaikka hengitystä, niin voi olla, että osan kanssa kosketat ja lähestyt enemmän, ja osan kanssa on joku eri tapa, itse näyttämällä tai joku muu juttu keksitään. (Haastateltava 1)

Jokaisen oppilaan kanssa lähestymistapa on siis erilainen, ja opetustapa muokataan usein hetkessä intuitiivisesti. Siksi onkin tärkeää, että opettajalla monia eri keinoja opettaa, jolloin on mahdollisuutta vaikuttaa fyysisen läheisyyden määrään.

Oppilaan iän vaikutus kosketukseen tuli esille jokaisessa haastattelussa. Haastateltavat 1 ja 4, jotka opettavat kouluikäisiä oppilaita sanoivat lasten tulevan usein oma-aloitteisesti lähelle ja lasten tekemän aloitteen kosketukseen. Haastateltava 1 kertoi kosketuksen olevan luontevaa lasten kanssa, ja haastateltava 4 mainitsi, että lasten kanssa kosketusta tuli väistämättä esimerkiksi laittaessa soitinta tukevia valjaita ylle.

Nuorten kanssa kosketusta oli vähemmän kuin lasten tai aikuisten parissa. Teini-ikäisten, erityisesti eri sukupuolta olevien, oppilaiden koskemisen suhteen oltiin hyvin varuillaan tai koskettamista suorastaan vältettiin. Haastateltava 4 arveli, että nuorilla on käynnissä suuria kehon muutoksia, jolloin hän opettajana haluaa antaa nuorelle enemmän tilaa ja kehollista rauhaa. Toisaalta nuori voi oppilaana hyötyä turvallisesta, läheisestä ja avoimesta kanssakäymisestä opettajan kanssa. Haastateltava 3 kertoi, että avoimet puhevälit nuoren kanssa tekevät myös koskettamisesta helpompaa. Kosketus usein vähentyy tai siitä tulee vähemmän luontevaa soittotunneilla oppilaan kasvaessa lapsesta nuoreksi. Kosketuksen positiiviset vaikutukset voivat kuitenkin hyödyttää nuorta, joten kosketuksen säilyttäminen osana vuorovaikutusta voi olla hyödyllistä ja arvokasta nuorelle.

Oppilaan sukupuoli tuli esille etenkin nuorista ja aikuisista oppilasta puhuttaessa. Haastateltava 3 piti kosketusta iästä ja sukupuolesta riippumatta tärkeänä ja toivoi samaa suhtautumista kollegoilleen.

Onhan se mahdollista, että jollekin miehelle tyttöoppilaan koskettaminen on vaikeaa tai naisopettajalle poikaoppilaan koskettaminen, mutta se on semmoinen asia, että ehkä siinä voi kehittyä, jos kokee sen tarpeelliseksi. Ja soisin kokevan. (Haastateltava 3)

Sukupuoliroolit ovat läsnä myös soitonopetuksessa, mitä opettaja voi huomioida tietoisesti tai alitajuisesti. Perinteisesti ammatillista kosketustaitoa on pidetty ominaisempana naisille kuin miehille (Kinnunen 2013, 204). Tästä voisi ajatella, että naisopettajan kynnyksellä koskea oppilasta on pienempi kuin miesopettajan, ja kenties naisopettajan opetuksessa kosketusta on enemmän kuin miesopettajan.

Opettajat kuvailivat aistivansa tai vaistoavansa oppilaistaan, jos opettajan lähestyminen oli oppilaalle mieluisaa. Haastateltavan 1 mukaan on opettajan tehtävä huomata, haluaako oppilas opettajaa lähelle. Opettajien kuvailujen mukaan monesti oppilaat ilmaisevat suhtautumisensa ei-sanallisilla keinoilla.

Kehonkielestä, se hyvin selvästi näkyy semmoisena pienenä vetäytymisenä ja sitten kasvojen ilmeestä huomaa, että nyt ei ole kiva asia. Kyllä minun mielestäni oppilaat aika voimakkaasti viestittää eleillään ja ilmeillään. (Haastateltava 3)

Opettajan tehtävä on siis tarkasti seurata oppilaan olotilaa ja sen perusteella tehdä päätöksiä hyvän ilmapiirin luomiseksi. Oppilas todennäköisesti suhtautuu kosketukseen positiivisesti, jos oppilas itse hakeutuu opettajaa lähelle ja koskee oma-aloitteisesti. Aistimisen pitää olla kuitenkin jatkuvaa, ja opettajan valmiina muuttaa lähestymistapaansa, vaikka oppilas osoittaisi hyväksyvänsä fyysisen kontaktin.

Tuttuus ja läheisyys ovat merkittäviä tekijöitä opettajan ja oppilaan välisessä kosketuksessa. Haastateltava 4 kertoi ajan kanssa syntyneen luottamuksen luoneen oppilaalle mukavan olon, joka mahdollistaa kosketuksen, joka voi olla kannustusta tai tukemista.

Minulla on ollut ensimmäistä kertaa oppilaita, joiden olen nähnyt kasvavan ekaluokkalaisista varhaisteineiksi. Siinä vaiheessa heidät tuntee niin hyvin, että heitä voi koskea myös silleen, jos haluaa vaikka tsemptata, niin saattaa vaan laittaa käden tai taputtaa selkään. (Haastateltava 4)

Itseään varautuneeksi kuvaillut haastateltava 4 on pystynyt ajan kanssa luomaan pitkäaikaisten oppilaidensa kanssa luottavaisen suhteen, jossa kosketusta voi olla ilman, että se liittyy suoranaisesti opetettavaan asiaan. Kuin mikä tahansa ihmissuhde, myös opettaja–oppilas-suhde vaatii aikaa.

Haastateltava 3 vertaili kosketustapojaan omien oppilaidensa ja kollegoidensa oppilaiden välillä ryhmäopetustilanteessa.

En ole varmaan heidän kanssaan tehnyt niitä ylävitosia, että sitten olen vaan sanonut, että tosi hyvin meni, jos on jollekin yksittäistä huomautettavaa. Siinä on varmaan juuri tämä, että minä en tunne heitä niin läheisesti [-]. (Haastateltava 3)

Omien oppilaidensa kanssa hänellä on kosketusta, jota monissa tapauksissa hänellä ei ole vieraampien oppilaiden kanssa. Ihmisten sosiaalinen suhde vaikuttaa kosketuksen määrään ja kosketettaviin alueisiin kehossa, käytännössä mitä läheisempi ihminen on, sitä enemmän ja laajemmalla alueella hänen sallitaan koskea (Nummenmaa 2019, 188). Tämä näkyy haastateltavan 3 tavassa koskettaa tuttuja omia oppilaitaan enemmän kuin toisen opettajan oppilaita. Haastateltava 3 pohti myös, oliko oppilaidensa eri kulttuuritausta vaikuttanut kosketukseen soittotunnilla, mutta päätyi toteamaan, että sillä ei ollut ollut vaikutusta. Toisaalta hän arveli, että vielä viimeisinä opetusvuosinaan saattaisi kohdata oppilaita, jonka kanssa kulttuuriero olisi merkittävä, ja joutuisi se tiimoilta pohtimaan kosketuksen käyttöä.

Tilanne ja ryhmän sanomattomat säännöt määrittelevät kosketuksen käyttöä, mikä tulee esille konserttitilanteissa. Haastateltava 3 kertoi halaavansa orkesterikonsertin jälkeen kaikki oman soitinryhmänsä edustajat, vaikka he eivät olisi hänen omia oppilaitaan. Tilanne on eri esimerkiksi kahden opettajan yhteisessä oppilaskonsertissa, jossa hän kertoi harvoin halaavansa toisen opettajan oppilaita. Oppilaskonsertin kosketuskäytänteet siis eroavat saman musiikkiopiston orkesterikonsertin käytänteistä.

Haastateltava 4 muisteli omaa lapsuuttaan, jossa opettaja ei soittotunneilla juurikaan koskenut mutta jokaisen konsertin jälkeen kaikkien oppilaiden kanssa halattiin.

[-] sen rutiini oli, että matinean jälkeen kaikki kävi halaamassa sitä aina, ja sitten se hetki kun halasi sitä, niin oli aina jotenkin tosi mieleenpainuva, koska se oli se

hetki kun se oli yhtäkkiä tavallinen ihminen ja tavallaan tosi tärkeätä, mutta samaan aikaan tosi outoa. (Haastateltava 4)

Eri tilanteiden eri kosketuskäytänteet hämmensivät haastateltavaa lapsena, kun opettaja käyttäytyi eri tavalla kahdessa eri tilanteessa. Halaaminen ei kuitenkaan ollut vastenmielistä sen outoudesta huolimatta. Konserttitilannetta voisi alustaa lapselle kertomalla konserttiin liittyvistä tavoista, kuten kättelystä tai halaamisesta etukäteen, ja antamalla hänelle mahdollisuus valita itselle sopiva tapa. Konserttitilanteen lisäksi osalla opettajista on tapana halata tai kätellä oppilasta lukukauden aluksi ja lopuksi jälleennäkemisen tai kiitoksen merkiksi. Instrumenttiopiskeluun liittyvät käytänteet eivät ole itsestään selviä monelle uudelle oppilaalle, mikä opettajan on hyvä muistaa ja sanallisesti oppilaalle selittää.

Ryhmäopetuksessa opettajat pyrkivät koskemaan kaikkia osallistujia saman verran. Ryhmässä ei ole yhtä paljon mahdollisuuksia käyttää aikaa yksittäisten ihmisten parissa kuin yksilöopetuksessa. Esimerkiksi haastateltava 3 kertoi koskevansa oppilaita orkesterin stemmajarjoituksissa vähäisesti. Ainakaan perusasioiden opetukseen liittyvää kosketusta ryhmätilanteessa ei hänen mukaansa juurikaan ole, vaan se tapahtuu yksilöopetuksen aikana. Haastateltava 2 puolestaan kertoi kehollisen menetelmän ohjauksesta, että pyrki isossakin ryhmässä käymään koskettamalla ohjaamassa kaikkia yhtä paljon, ettei kukaan ihmettelisi ohjauksen eri määrää eri ihmisille. Hän kertoi myös ryhmätilanteessa tutkailevansa, jos joku toivoi, ettei hän lähestyisi.

Ryhmätilanteessa, vaikka kurssilla, niin kyllä siinä tietysti sitä vähän katson, että jos joku vaikuttaa siltä, että joku vaikka yhteisessä lämmittelyssä viestii, että ei halua, että tulen lähelle, niin en tule, vähän kierrän. (Haastateltava 2)

Myös ryhmätilanteessa tarkka oppilaiden olotilan seuraaminen ja vaistoaminen ovat tärkeä työkalu miellyttävän työskentelyilmapiirin luomisessa.

Ryhmätilanteessa kosketusta voi tapahtua myös oppilaiden välillä. Haastateltava 1 kertoi ottavansa etenkin uuden ryhmän kanssa aluksi yksinkertaisen leikin, joka usein sisältää kosketusta. Hän kertoi, että kosketus tuo läheisyyttä, helpottaa tutustumista ja keventää ilmapiiriä. Haastateltava 1 on myös tehnyt yhteistyötä teatterikasvatuksen kanssa, jolloin

musiikkiopiston oppilaat ovat päässeet yhdessä luomaan teatteriproduktiota teatterioppilaiden kanssa.

Niillähän se on ihan eri, se koskettaminen on koko ajan siinä, ja täytyy olla, kun tehdään. Mutta huomaatte ehkä, että soittajille se on vieraampaa, kun se ei tavallaan kuulu tähän. Me ei tehdä mitään akrobaattitemppuja tai kahdestaan roikuta jostakin. (Haastateltava 1)

Eri taiteenalojen välillä on paljon eroja kosketuksen käytössä ja määrässä. Esimerkiksi teatterin opetuksessa kosketus on keskeinen osa vuorovaikutusta ja työskentelyä, kun musiikin opiskelun parissa kosketusta voi välttää lähes kokonaan. Ryhmytymisleikeistä ja niihin kuuluvasta kosketuksesta voi olla suurta iloa ja hyötyä myös musiikin opiskelussa. Haastateltavan 1 mukaan kosketus vapauttaa ilmapiiriä ja lähentää oppilaiden keskinäistä ja opettajan välistä ihmissuhdetta.

5.5 Kosketus vahvistaa ihmisten välistä suhdetta

Haastateltavat huomioivat kosketuksen olevan tärkeässä roolissa kannustamisessa, lohduttamisessa, ryhmähengen luomisessa sekä opettaja–oppilas-suhteen luomisessa. Esimerkiksi haastateltavalle 3 kämmenten lyönnistä yhteen oppilaan kanssa eli ”ylävitosisista” on tullut kiinteä osa opetusta. Ylävitosisilla osoitetaan onnistumista ja luodaan oppilaan ja opettajan välille vahvaa yhteyttä.

Aina kun joku asia onnistuu, niin kyllä me läppästiin ylävitoset, että minä en ole koskaan millään tarroilla palkinnut oppilaita, että minusta siinäkin se fyysinen kontakti, että me läppäistään ylävitonen, on paljon enemmän. [-] Jotenkin minun mielestäni se lujittaa sitä sidettä enemmän kuin tarra. (Haastateltava 3)

Kyseisen opettajan mielestä kosketus ja sillä osoitettu yhdessä oleminen ja hyväksyminen ovat arvokkaampi ja tehokkaampi onnistumisen osoittamisen merkki kuin materiaallinen asia, kuten tarra. Hän pitää kosketusta tärkeänä osana pieniä ja suuria onnistumisia.

Sen lisäksi, että sanoo tosi hyvä, niin näytetään juuri ylävitosella tai konsertin jälkeen halaamalla. Kyllä se tuo siihen, että nyt me tehtiin tämä yhdessä, ja että näin hienosti pärjäsit. (Haastateltava 3)

Sanallisen keuhun lisäksi viesti vahvistetaan kosketuksella. Verbaalisen viestin tukena käytetään kosketusta, jotta oppilas saa vahvan kokemuksen onnistumisesta. Muut haastattelijat mainitsivat muiksi kannustusta osoittaviksi kosketustavoiksi selän tai olkapään taputtamisen.

Haastateltavat 1 ja 4 kuvailivat varsin samankaltaiset tilanteet, joissa oppilasta on jännittänyt esiintymistilanteessa. Haastateltavat ovat auttaneet nuottitelineen säätämässä, virittämässä tai vielä viimeisessä harjoittelussa juuri ennen konserttia, mikä on antanut heille tilaisuuden olla oppilasta fyysisesti lähellä, kannustaa sanallisesti sekä taputtaa olkapäälle. Haastateltava 4 kertoi reagoivansa vaistomaisesti menemällä lähelle, kuin suojellen pientä oppilasta, jolle esiintymistilanne on uusi.

Se on vaan joku refleksi, että yrittää jotenkin olla siinä turvana silleen, että menee tosi lähelle ja puhuu rauhoittavasti. Ja ehkä jopa koskee tuohon, että hyvin se menee [-]. (Haastateltava 4)

Esiintymistilanteessa oppilasta saattaa jännittää tavallista enemmän, jolloin kosketus ja lähellä oleminen ja tukeminen voivat auttaa oppilasta. Etenkin sellaisten oppilaiden kanssa, joille esiintyminen on uutta, onnistuneiden kokemusten saaminen on tärkeää.

Oppilaiden keskinäisten suhteiden tukena voi ryhmäopetuksessa olla kosketusta sisältäviä harjoituksia tai leikkejä. Haastateltava 1 kertoi tekevänsä uuden ryhmän kanssa ryhmäytymisleikkejä, mikä vapauttaa tunnelmaa ja luo yhteishenkeä. Haastateltava 2 kertoi, että oppilaiden välinen kosketus voi juuri uuden ryhmän kanssa esimerkiksi muutaman päivän kurssilla parantaa ryhmähenkeä ja luo välitöntä tunnelmaa. Oppilaiden välinen kosketus voi olla osa harjoitusta, ja oppilaille voi ohjata ”miten he voivat koskettaa toista, korjata, ohjata hengitystä ja muuta.” Oppilaiden välistä kosketusta voi opettaa, jolloin kosketus tuodaan tietoisuuteen ja turvallisesta koskettamisesta tulee tapa kaikille ryhmän jäsenille.

Kosketus kuuluu onnistumisten ja kiitosten lisäksi pettymysten ja surun hetkiin. Instrumenttiopinnoissa oppilaat saattavat harmitella osaamistaan musiikin parissa tai tuoda mukanaan elämänsä murheita soittotunnille.

Ja tietenkin jos on kauhean paha mieli lapsella tai nuorella niin voi osoittaa, että ymmärrän, että sinusta tuntuu huonolta. Tai itkettää, niin sitten haluaa ja saa itkeä. [-] minusta sellaista on kauheaa katsoa etäisyyden päästä. Kyllähän se nyt välittyy ihan toisella tavalla, että tosi kurjaa, että sinusta tuntuu tuommoiselta. (Haastateltava 3)

Läheisyys on tärkeää tilanteessa, jossa oppilas on allapäin. Haastateltava 3 kuvailee, miten halaaminen välittää myötätunnon vahvemmin kuin viestin välittäminen ilman halaamista. Opettaja osoittaa olevansa läsnä ja hyväksyvänsä oppilaan tunteen. Kaikkien oppilaan tunteiden hyväksyvä kohtaaminen luo luottamusta ja avoimuutta opettajan ja oppilaan välille.

5.6 Kosketus työvälineenä sisällöllisten asioiden opettamisessa

Sisällöllisten asioiden opettaminen kosketuksen avulla nousi keskeisenä esille puhuttaessa kosketuksen käytöstä opetuksessa. Kaikki opettajat mainitsivat kosketuksesta olevan hyötyä opettaessa soitto-, hengitys- tai puhallustekniikkaa, soittoasentoa sekä kehonhuoltoa. Sen lisäksi mainittiin rasitusvammojen ennaltaehkäisy, esiintymisen ohjaaminen, kehon asennon korjaaminen, fraseeraus, alukkeiden ja monien äänellisten asioiden ohjaaminen.

Haastateltava 3 kertoi käyttävänsä oppilaan käsiä ja niiden tuntoaistia monipuolisesti hyväksi opetuksessaan. Soittimeen tarttumista hän opettaa pyytämällä oppilasta tarttumaan kynään, ja pyytämällä oppilasta kiinnittämään huomiota siihen kuinka paljon voimaa sormet tarvitsevat, jotta kynä pysyy kädessä kevyesti. Samaa asiaa hän opettaa myös tarttumalla oppilaan käteen samalla voimakkuudella kuin soittimeen, jolloin oppilas tuntee sopivan paineen määrän kädessään. Tämän jälkeen hän pyytää oppilasta tekemään saman hänelle, jolloin hän tuntee kädessään, onko sormien voimakkuus sopiva. Samaa periaatetta voi hyödyntää myös ansatsin opetuksessa, jolloin on toki tärkeää

huolehtia käsien hygieniasta ennen harjoitusta ja sen jälkeen. Peukalolla tuntee välittömästi hampaiden ja huulen asennon, sopivan otteen ja lihasten voimakkuuden, jota on vaikeaa selittää sanallisesti.

Opettajat kuvailivat käyttävänsä kosketusta musiikillisen idean kehollistamisessa esimerkiksi ottamalla oppilaan kädestä kiinni ja ohjailemalla sitä tai piirtämällä oppilaan kädellä ilmaan. Haastateltava 2 oli ryhmäopetustilanteessa laittanut kaksi oppilasta soittamaan ulkoa selät vastakkain tuodakseen oppimiseen kehollisen kokemuksen.

Opettajan keho ja mieli välittävät tietoa ja taitoa oppilaalle opetustilanteessa. Oppilas peilaa opettajaa monella tavalla soittotavasta mielialaan. Oman kehon esimerkki nousee esille etenkin soittoasentoa hakiessa. Haastateltava 2 kuvaili kosketuksen välittävän oppilaaseen ajatuksen tai tunteen opettaessa.

Sitä voi opettaa vain asioita mitä tuntee omassa kehossaan tai omassa mielessään, tai kuulee itse. Muutenhan se on sellaista ulkokohtaista se opettaminen. Silloin kun pyrkii koskettamaan, jos on läsnä ja pyrkii välittämään sitä energiaa ja hyvää kehon käyttöä ja hengitystä mitä on omassa itsessään, niin silloin se välittyy myös siihen oppilaaseen. Samalla tavalla lapsia voi opettaa olemalla itse hyvässä asennossa, lapsi matkii. Toisaalta pystyy myös kehollisesti välittämään sen käsien kautta, sitä semmoista energiaa. Minä ainakin uskon siihen ja olen kokenut, että se menee niin. (Haastateltava 2)

Opettajan tulisi siis pystyä jatkuvasti toimimaan esimerkkinä ollessaan opetustilanteessa ja toimia opettamiensa asioiden mukaisesti. Opettajan tavat saattavat tarttua oppilaaseen, vaikka se ei olisi aina tarkoituksena. Kosketus on voimakkaimpia tapoja osoittaa tunteita (Nummenmaa & Hari 2017, 43). Käsillä ohjaaminen viestii sanattomasti, miten kehoa tulisi käyttää, mutta ennen kaikkea se välittää opettajan ajatuksen sekä tunnetilan.

Kosketus on vastavuoroista ja toimii opetuksen apuna myös niin päin, että oppilas koskee opettajaa. Esimerkiksi haastateltavat 1 ja 3 kertoivat pyytävänsä oppilasta koskemaan heitä hengitystekniikan opetuksen apuna. Oman kehon tunteminen ja ymmärtäminen saattavat aueta toisen kehon kautta. Esimerkiksi laajan hengityksen luoman liikkeen kyljissä ja selässä voi hetkessä havainnollistaa oppilaalle hänen käsiensä kautta. Oppilas voi näin kuvitella miltä hengitys voisi tuntua hänen omassa kehossaan, ja miten laajan liikkeen hengityksemme voi saada aikaiseksi.

Haastateltava 4 pohti, että oppilasta voisi pyytää tunnustelemaan oppilaan omaa kehoa ja hengityksen luomaa liikettä, jolloin hän voisi tuntea käsillään oman kehonsa. Oman kehon tunnustelu on erinomainen työkalu kehon toiminnan ymmärtämisessä soittaessa. Käytännössä harjoitukset pitää usein tehdä ilman soitinta, jotta kädet voivat olla vapaana. Käsiä voi pitää esimerkiksi keskivartalon eri alueilla hengityksen ja lihasten aktiivisen toiminnan havainnoimiseksi tai kasvoilla ansatsia opetellessa. Yhdistelmä oman kehon tuntemista sekä opettajan kehon tunnustelua kosketuksen avulla voi olla tehokas työkalu soittamisen kehollisessa opettelussa.

Kaikille oppilaille kosketus ei ole mieluisaa, jolloin siitä on tuskin hyötyä heille instrumenttiopetuksessa. Luonnollisesti opettajan tulee säädellä kosketusta oppilaan mukaisesti, mutta mahdollisuuksien mukaan oppilas voi myös valita opettajansa hänen opetustapojensa perusteella. Esimerkiksi haastateltava 2 kertoi erikoistuneensa instrumenttiopettajana kehon käyttöön ja ajatteli, että hänen opetukseensa hakeutuu oppilaita, joille kosketusta sisältävä ohjaaminen sopii. Tämä tieto antaa oppilaalle mahdollisuuden pohtia onko kehoon keskittyvä ja kosketuksella ohjaava opetus heille sopivaa, ja tilanteen ja resurssien mukaan hyödyntää tietoa opettajan tai opetukseen osallistumisen valinnassa. Mahdollisuus valita instrumenttiopettajansa on monelle käytännössä mahdotonta, mutta etenkin suurissa kaupungeissa tai oppilaitoksissa siihen saattaa toisinaan olla mahdollisuus.

Haastateltava 3 huomioi, että kosketusta tapahtuu opetuksessa paljon välillisesti soittimen kautta. Opettaja saattaa esimerkiksi koskea oppilaan suukappaletta, joka kosketuksen jälkeen menee oppilaan suuhun. Vaikka opettaja ei suoraan koskisi oppilaan suuta, kosketuksen ”muisto” säilyy suukappaleessa vielä, kun oppilas sitä soittaa. Etenkin alkeisopetuksessa opetukseen usein kuuluu oppilaan soittimen testaaminen ja säätäminen, jolloin soittimen välittävä kosketus saattaa olla hyvinkin läheinen. Puhallinopetuksessa tämä on melko tavallista, ja lähes välttämätöntä. Jotta opettaja voi taata oppilaan soittimen toimivuuden ja tietää miten soitin vaikuttaa soittoon, opettajan on lähtökohtaisesti voitava kokeilla soitinta itse.

Kosketuksen ”muisto” soittimessa saattaa olla oppilaalle erittäin rohkaiseva. Kuin idolin signeeraama paperi tai papin siunaama ehtoollisleipä, korkean statuksen soittajan soittama instrumentti voi tuntua aivan erilaiselta ennen ja jälkeen hänen kosketustaan.

Haastateltava 3 kertoi opiskelijana soittimensa tuntuneen huomattavasti paremmalta, kun hänen ihailemansa opettaja kokeilleen hänen soitintaan ja soittanut soittimella kauniisti. Hän ymmärsi, että hyvä soittaja pystyi samalla soittimella tuottamaan hienon äänen, joten se voisi olla myös hänelle mahdollista.

Tietyt kehon alueet koettiin asialliseksi tai hyödylliseksi koskettaa. Melko yleisesti kosketettavia alueita olivat olkapäät, hartioiden seutu, selkä hengitystä sekä kädet soittoasentoa ohjattaessa. Haastateltava 4 koki, että kasvot ovat intiimi alue, mutta toisaalta puhallinopetuksessa tärkeä. Haastateltava 2 mainitsi lantion ja pään asennon ohjauksen toisinaan tarpeelliseksi sekä puhalluksen opetuksessa vatsan.

Tutun oppilaan kanssa voin tehdä sillä tavalla, että kysyn, että onko ok, että kosketan vatsaan. Ja vaikka se vatsa on tavallaan herkkä alue, sillä tavalla ohjaan, että oikeasti vatsa vetäytyy sisään ja ylös sinne puhaltaessa. (Haastateltava 2)

Mitä herkemällä alueella käsillä ohjausta tapahtuu, sitä luottavaisempi ja tutumpi opettajan ja oppilaan välisen suhteen tulee olla, ja sitä tärkeämpää on kysyä lupaa ja seurata oppilaan tunnetilaa.

Opettajan kosketus voi auttaa oppilasta suuntaamaan huomiotaan kosketettavaan kehon osaan. Tämä voi olla apuna esimerkiksi haastateltavan 4 mukaan hartioiden rentouttamisessa. Kehon osan koskettamisen luoman tuntoreaktio voi auttaa oppilasta eriyttämään kyseinen alue mielessään ja luomaan mielessään vahvempi yhteys siihen. Keskittyminen kehoon kosketuksen avulla voi myös auttaa mieltä keskittymään tai rauhoittumaan. Haastateltava 1 arvioi, että huomion suuntaaminen oppilaan kehoon ja oppilaan ajatusten suuntaaminen kehoon auttavat oppilasta keskittymään. Kehon rauhoittuessa myös mieli rauhoittuu, ja kehomme rauhoittumisjärjestelmään voi vaikuttaa ulkoisesti tai sisäisesti (Styrman & Tornainen 2018, 50–51). Oppilaan ajatuksia voi ohjata kehoon kosketuksen avulla tai ilman kosketusta, mikä rauhoittaa tunnelmaa ja edistää hyvän oppimisilmapiirin syntyä.

Haastattelujen sekä kosketustutkimuksen perusteella kosketuksesta on paljon hyötyä puhallininstrumenttiopetuksessa. Kosketustavat ja siihen kohdistuvat asenteet ja uskomukset ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana suomalaisessa yhteiskunnassa, ja muutos näkyy myös instrumenttiopetuksessa. Kehon osallisuus opetuksessa on noussut tärkeäksi, ja sitä huomioidaan ja arvostetaan yhä enemmän. Opettajat täydentävät osaamistaan kehollisten menetelmien opiskelulla sekä huomioivat kehon ja mielen yhteyden opetustavoissaan. Toisaalta opettajien väliset yksilölliset erot ovat suuria, eikä ikäluokka määrittele opettajan suhtautumista kosketukseen tai kehollisuuteen opetuksessa. Opettajan suhtautuminen ja käytänteet muovautuvat lukuisien tekijöiden perusteella, jotka jatkavat muuttumistaan läpi opetusuran.

Turvallisen ympäristön takaamiseksi opetuksessa käytetään oppilaan kehonkielen ja tunnetilan vaistoamista, sanallistamista sekä luvan kysymistä. Kosketus on erilaista riippuen oppilaasta, jonka ikä, tuttuus ja persoonallisuus vaikuttavat kosketukseen. Opettajan ja oppilaan sosiaalisen sukupuolen määrittelevät sosiaaliset normit ovat läsnä opetustilanteessa, mikä osittain tiedostetaan, jolloin normien vaikutusta saatetaan pyrkiä purkamaan.

Opetukseen liittyy erilaisia tilanteita kuten yksilöopetus, ryhmäopetus ja esiintymistilanne, jotka määrittelevät kosketuksen käyttöä. Yksilöopetuksessa opettajan ja oppilaan välistä kosketusta on eniten, sillä opettajalla on mahdollisuus keskittää huomionsa ja läsnäolonsa yhteen ihmiseen. Kosketuksella opettavat soittotekniikkaan liittyvät asiat opetetaan usein yksilöopetuksessa. Ryhmätilanteissa tasavertaisuuteen pyritään koskemalla kaikkia osallistujia yhtä paljon, jos se sopii kaikille läsnäolijoille. Oppilaiden välistä suhdetta, ryhmähenkeä ja avointa ilmapiiriä rakennetaan hyödyntämällä leikkejä tai harjoituksia, jotka sisältävät kosketusta. Oppilaille voi opettaa ja neuvoa, kuinka toista tulisi koskea. Oppilaan jännittäessä esimerkiksi esiintymistilanteessa opettajan kosketus voi rauhoittaa ja kannustaa.

Kosketus auttaa oppilasta ymmärtämään oman kehonsa toimintaa soittaessa. Esimerkiksi käsien tuntoaisti antaa arvokasta tietoa lihasjännityksestä, voimakkuudesta, liikkeestä ja

suunnasta niin opettajan kuin oppilaan omasta kehosta. Esimerkiksi ansatsin monimutkaisen kasvojen lihasten toiminnan yhteistyön voi ymmärtää parhaiten käyttämällä käsien tuntoaistia apuna. Opettajan keho on jatkuvana esimerkkinä oppilaalle, ja se välittää sen hetkisen ajatuksen ja tunnetilan.

Kosketuksen hyödyt ovat merkittäviä, toisaalta yksilön oikeus koskemattomuuteen ja kehon rauhaan pitää taata. Suuri osa kosketuksesta tapahtuu vaiston varassa, ja siihen luotetaan hyvin paljon. Julkinen keskustelu kosketuksen väärinkäytöksistä on tuottanut pohdintaa niin kollegoiden kesken kuin henkilökohtaisella tasolla. Julkinen keskustelu on lisännyt luvan kysymistä kosketukseen ja osittain vähentänyt kosketusta. Kehollisuuden merkityksen nousu ja kosketuksen lisääntyminen opetuksessa näyttävät kuitenkin olevan laajempi kehityssuunta kuin kosketuksen kitkeminen opetuksesta.

Kohdistin tutkimukseni koronapandemiaa edeltävälle ajalle, sillä halusin saada tietoa kosketuksen käytöstä ja sen mahdollisuuksista. Pandemia ja sen tuomat rajoitteet ovat nyt estäneet kosketuksen ja läheisyyden yli vuoden ajan, mikä on muuttanut instrumenttiopetusta huimasti. On mielenkiintoista nähdä, millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia rajoituksilla on instrumenttiopetukseen tulevaisuudessa, muuttuuko opetus pysyvästi etäiseksi vai palaavatko aikaisemmat tavat käyttöön.

Neljän suomalaisen puhallininstrumenttiopettajan näkemykset sekä omat kokemukseni antavat esimerkkejä kosketuksen asemasta ja roolista nykyisessä instrumenttiopetuksessa. Ne kuvastavat käytännön arkielämän kosketusta yhteyden rakentajana, opetusvälineenä sekä inhimillisenä tarpeena. Yhteiskunnan muutokset heijaustuvat instrumenttiopetukseen, ja tulevaisuudessa kosketusta saatetaan sallia tai rajoittaa enemmän kuin nyt. Kosketusta säädellään, koska siinä on voimaa. Tapojemme tiedostaminen sekä kosketuksen hyötyjen ja varjopuolien tiedostaminen toimivat työkaluna tulevaisuudessa, jotta voimme luoda jokaiselle oppilaalle turvallisen ja oppimista tukevan ympäristön instrumenttiopinnoissa.

LÄHTEET

Classen, Constance 2005. *The Book of Touch*. Oxford: Berg.

Classen, Constance 2012. *The Deepest Sense. A Cultural History of Touch*. Urbana, Chicago and Springfield: University of Illinois Press.

Field, Tiffany 2014. *Touch*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Gillham, Bill 2005. *Research Interviewing: The Range of Techniques*. New York: McGraw-Hill Education.

Gothóni, Raili 2012. *Kosketuksia. Arjessa, hoidossa ja pyhässä*. Helsinki: Kirjapaja.

Haraway, Donna [artikkelin ensimmäinen julkaisu 1985] 1991. *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*. Teoksessa *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. Oxfordshire: Routledge.

Holler, Linda 2002 *Erotic Morality. The Role of Touch in Moral Agency*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press.

Hyytinen, Tommi 2018. *Soiva keho. Uusi metodi muusikoille kehon ja mielen harjoittamiseen*. Helsinki: Blosari kustannus.

Ilmoniemi, Risto 2001. *Aivojen rakenne ja toiminta: tuntoaisti*. Verkkoluentomoniste. Helsingin yliopistollinen keskussairaala. BioMag-laboratorio.
<https://www.biomag.hus.fi/braincourse/luentomoniste2001.html> (viitattu 22.10.2020).

Julkunen, Raija 2004. *Sosiaalipolitiikan ruumis*. Teoksessa Jokinen, Eeva & Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.) *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino.

Kielitoimiston sanakirja 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020 (viitattu 20.5.2021).

Kinnunen, Taina & Parviainen, Jaana & Haho, Annu & Jolkkonen, Mari 2019. *Ammatillinen kosketus. Kuinka tunnetyötä tehdään*. Helsinki: kirjapaja.

Kinnunen, Taina 2013. Vahvat yksin, heikot sylityksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista. Helsinki: Kirjapaja.

Kosonen, Ulla 2004. Villejä ja hillittyjä ruumiita. Teoksessa Jokinen, Eeva & Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino.

Kymäläinen, Helka 2019. Seminaariryhmän luennot ja tekijän muistiinpanot.

Largier, Niklaus 2013. Figure, Plasticity, Affect. Teoksessa Brandstetter, Gabriele & Egert, Gerko & Zubarik, Sabine (toim.) Touching and Being Touched. Kinesthesia and Empathy in Dance and Movement. Berliini: Walter de Gruyter.

Manning, Erin 2007. Politics of Touch. Sense, Movement, Sovereignty. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.

Mazzarella, Merete 2005. Hyvä kosketus. Ihmisen kehosta, terveydestä, hoitamisesta ja kirjallisuudesta. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.

Nummenmaa, Lauri 2019. Tunnekartasto. Kuinka tunteet tekevät meistä ihmisiä. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.

Nummenmaa, Lauri & Hari, Riitta 2017. Koskettavat tunteet. Teoksessa Ylikangas, Mikko (toim.) Mielen Salat. Helsinki: Gaudeamus.

Parviainen, Jaana 2006. Meduusan liike. Mobiiliajan tiedonmuodostuksen filosofiaa. Helsinki: Gaudeamus.

Reinikainen, Marjo-Riitta 2004. Vammaisuuden ja sukupuolen käytäntöjen jäljillä. Teoksessa Jokinen, Eeva & Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino.

Styrman, Tuula & Torniainen Marika 2018. Kunnioittavan kosketuksen käsikirja. Ammatillinen hoitokohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suntio, Reija 2015. Kesytä jännitys. Opas kasvattajalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. (viitattu 5.5.2021).

LIITE

Haastattelukysymykset

1. Kerro hieman itsestäsi
 - Kuka olet?
 - Mitä soitinta soitat?
 - Miten kauan olet opettanut instrumentin soittoa?
2. Miten suhtaudut kosketukseen instrumenttiopetuksessa? (Ovatko mielikuvasi positiivisia, negatiivisia, mitä ajatuksia tai tunteita se herättää?)
3. Onko sinulla periaatteita liittyen kosketukseen omassa instrumenttiopetuksessasi?
 - Millaisia?
4. Käytätkö kosketusta instrumenttiopetuksessa?
5. Koetko, että kosketus on luontainen osa opetustasi?
6. Millainen on hyvä kosketus instrumenttiopetuksessa?
7. Vältätkö kosketusta opetuksessasi? Miten?
8. Onko sinulla pelkoja liittyen kosketukseen instrumenttiopetuksessa?
9. Koetko, että seuraavat tekijät vaikuttavat suhtautumiseesi tai käytäntöihisi kosketuksessa instrumenttiopetuksessa, miten?
 - kokemuksesi opettajana
 - kokemuksesi oppilaana/opiskelijana
 - persoonallisuutesi
 - esimiehiltä saamasi ohjeistus
 - opinnoissasi saamasi ohjeistus
 - onko opetus yksilö- tai ryhmäopetusta
 - onko paikalla yleisöä/vanhempia/muita opiskelijoita
 - muu tekijä?
10. Eroavatko tapasi koskettaa eri oppilaita/opiskelijoita toisistaan?
 - Mitkä tekijät mahdollisiin eroihin vaikuttavat?
11. Käytätkö oman arviosi mukaan vähemmän, saman verran vai enemmän kosketusta instrumenttiopetuksessasi kuin sinua opettaneet instrumenttiopettajat?
 - Millaisia eroja tavoissasi käyttää kosketusta on sinua opettaneisiin instrumenttiopettajiin?
12. Käytätkö oman arviosi mukaan vähemmän, saman verran vai enemmän kosketusta instrumenttiopetuksessasi kuin kollegasi?
 - Millaisia eroja tavoissasi käyttää kosketusta on kollegoihisi?
13. Millaisien aiheiden/asioiden opetuksessa kosketuksesta on hyötyä?
14. Oletko kokenut tietyn tavan, käytänteen tai harjoitteen liittyen kosketukseen erityisen hyväksi, ja jota haluaisit jakaa muille instrumenttiopettajille?